

**Gedragcode Flora- en faunawet
voor waterschappen**

Goedgekeurd door het Ministerie van Economische zaken,
Landbouw en Innovatie op 6 februari 2012

Colofon

Uitgave

Unie van Waterschappen

Koningskade 40

2596 AA Den Haag

Postbus 93218

2509 AE Den Haag

www.uvw.nl

Maart 2012

Deze publicatie wordt ook aangeboden via: www.uvw.nl

Voorwoord

Na twee jaar van voorbereiding is de model gedragscode Flora- en faunawet afgerond. De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit heeft op 10 juli 2006 goedkeuring gegeven aan de gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen. De gedragscode is van toepassing op een breed scala van werkzaamheden die de waterschappen uitvoeren, zoals het maaien van walkanten, baggeren, schonen van waterlopen of bij de uitvoering van inrichtingsprojecten. Als volgens de regels van de gedragscode wordt gewerkt, dan voldoen de waterschappen aan de voorwaarden die verbonden zijn aan de vrijstelling van een aantal verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet. Zonder de gedragscode moet ontheffing worden aangevraagd. De gedragscode maakt het dus eenvoudiger op een zorgvuldige manier om te gaan met de belangen van flora en fauna.

De Flora- en faunawet geeft uitvoering aan de nationale en internationale doelstellingen voor de natuurbescherming in Nederland, samen met de Natuurbeschermingswet. De Flora- en faunawet is in 2002 van kracht geworden. In februari 2005 werd de wet aangevuld met het *Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten Flora- en faunawet*, waardoor de waterschappen de mogelijkheid hebben gekregen zelf regels op te stellen voor het beschermen van bepaalde soorten. De Unie van Waterschappen heeft de Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer, kortweg STOWA, gevraagd een voorstel hiervoor te doen.

De gedragscode is door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) vastgesteld. Hierbij is een aantal aanvullende gedragsregels opgenomen die in de gedragscode zijn verwerkt. Volledigheidshalve zijn het goedkeuringsbesluit en de toelichting als bijlagen bij de gedragscode gevoegd.

De goedkeuring geldt voor een periode van vijf jaar. Op basis van een door de Unie van Waterschappen uit te voeren evaluatie van de doeltreffendheid en werkbaarheid van de gedragscode, zal de Minister van LNV na die periode een besluit nemen over verlenging van de goedkeuring. De gedragscode moet dus gezien worden als een levend document, dat te zijner tijd moet worden geëvalueerd en bijgesteld.

De waterschappen kunnen nu aan de slag met de gedragscode. Het bestuur van elk waterschap besluit of het met de gedragscode wil werken. Indien een waterschap bij bepaalde werkzaamheden niet aan de gedragsregels kan voldoen, dan dient ontheffing te worden aangevraagd. Het is aan het waterschap zelf om te bepalen of een ontheffingsaanvraag nodig is. In alle gevallen is het noodzakelijk de naleving van de gedragscode goed te documenteren, zodat aangetoond kan worden dat volgens de gedragscode is gehandeld.

De gedragscode biedt ruimte voor lokaal maatwerk, toegesneden op de lokale situatie en de soort waar het om gaat. Voorwaarde is dat onderbouwd kan worden dat geen afbreuk wordt gedaan aan het duurzaam voortbestaan van populaties beschermde soorten.

Natuurvriendelijk werken hoort bij maatschappelijk verantwoord handelen. Ecologische doelstellingen zijn onlosmakelijk verbonden met het duurzaam beheer van het watersysteem. Ik hoop dat deze gedragscode Flora- en faunawet de waterschappen helpt bij de uitvoering van hun taken, met oog op de verbetering van de kwaliteit van de regionale watersystemen.

mr. ir. H.L. Tiesinga,
Bestuur Unie van Waterschappen, portefeuillehouder Watersystemen

Bij de tweede goedkeuring

Opnieuw heeft de Minister van Economische zaken, Landbouw en Innovatie goedkeuring verleend aan de gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen. Net als bij de eerste goedkeuring, uit 2006, geldt ook deze goedkeuring voor een periode van vijf jaar.

De waterschappen hebben in de achterliggende jaren ervaring kunnen opdoen met het werken met een gedragscode. Uit de evaluatie, die in 2010 is uitgevoerd, blijkt dat de gedragscode erg goed heeft gewerkt. De gedragscode biedt praktisch handvat voor de waterschappen enerzijds en heeft anderzijds meer aandacht voor flora en fauna, en in het bijzonder voor beschermde dier- en plantensoorten, teweeg gebracht. En dat is winst.

Bij de tweede goedkeuring hebben we geprobeerd zo dicht mogelijk bij de tekst van de oorspronkelijke gedragscode te blijven. Aanleiding voor een grondige herziening is er namelijk niet. Tot aan de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State is de gedragscode in de achterliggende periode beproefd en staande gebleven. Van een grondige herziening is eveneens afgezien, omdat juist in de komende periode de natuurregelgeving ingrijpend wordt gewijzigd. Één natuurwet, waarin Flora- en faunawet, Natuurbeschermingswet 1998 en Boswet opgaan, is in aantocht. De komende periode zal dan ook worden gebruikt om te bezien in hoeverre de gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen daarop aanpassing behoeft.

In de gedragscode is desondanks een aantal zaken gewijzigd. In de eerste plaats is op 22 december 2009 de Waterwet in werking getreden. Naar aanleiding hiervan is de gedragscode op enkele punten aangepast (met name de paragrafen 2.2, 2.4 en 2.5). Hierdoor is ook duidelijkheid gebracht ten aanzien van retentie- en bergingsgebieden.

In de tweede plaats is de gedragscode op een aantal plaatsen aangepast als gevolg van uitspraken van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Allereerst is de uitspraak¹ verwerkt, waarin de Afdeling de goedkeuring van de gedragscode in stand houdt en duidelijkheid geeft over de reikwijdte van de gedragscode. Ondermeer zijn de belangen (zoals openbare orde en bescherming van de flora en fauna) waarop de werkzaamheden zijn gebaseerd in de gedragscode explicieter aangegeven. Daarnaast is een tweetal uitspraken² uit 2009 verwerkt. Op grond van de Europese Vogelrichtlijn gaat er ten aanzien van gedragscodes een beperking uit. Deze beperking ziet op de vrijstellingsgrond *ruimtelijke ontwikkeling en inrichting*. Voor werkzaamheden die hier onder vallen en waarbij vogels in het geding zijn, geldt geen vrijstelling meer en is ontheffing nodig.

In de derde plaats is in de gedragscode een onderscheid gemaakt ten aanzien van doorwerking naar derden, te weten: vergunninghouders en pachters, onderhoudsplichtigen en aannemers (paragraaf 2.3).

Een laatste wijziging die is aangebracht betreft de gehanteerde temperatuurgrens van 10°C. Deze grens, die verband houdt met de winterrust, is vervangen door een beoordeling ter zake door een deskundige.

Stefan Kuks

Bestuur Unie van Waterschappen, portefeuillehouder Watersystemen

¹ ABRvS 30 juni 2010, nr. 200909427/1/H3.

² Zie ook: ABRvS 21 januari 2009, nr. 200802863/1 en ABRvS 13 mei 2009, nr. 200802624/1.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1 Inleiding	9
1.1 Waterschappen en de Flora- en faunawet	9
1.2 Bescherming vanuit de eigen verantwoordelijkheid	9
1.3 Indeling van beschermde soorten in drie categorieën	10
1.4 Ontheffing nodig?	10
1.5 Doel van de gedragscode	12
1.6 Leeswijzer	12
2 Reikwijdte en geldigheid van de gedragscode	15
2.1 Algemeen	15
2.2 Samenhang met formele besluitvormingsprocedures	15
2.3 Doorwerking naar derden	16
2.4 Geldigheid bij bestendig beheer en onderhoud	16
2.5 Geldigheid bij ruimtelijke ontwikkeling en inrichting	17
2.6 Geldigheid bij de bestrijding van plaagorganismen	18
3 Implementatie in de organisatie	21
3.1 Algemene uitgangspunten	21
3.2 Beleid en organisatie	22
3.3 Informatievoorziening	22
3.4 Doorwerking in de uitvoering	24
3.5 Onvoorziene omstandigheden	24
3.6 Overige aspecten	25
4 De praktische uitvoering	29
4.1 Voorbereiding van werkzaamheden	29
4.2 Uitvoering bij beheer en onderhoud	30
4.2.1 Algemeen	30
4.2.2 Maaien van kruidachtige vegetaties op bermen, dijken en schouwpaden	30
4.2.3 Schonen van waterlopen en oevers (het natte profiel)	32
4.2.4 Baggeren van bodems, herprofilering en herstelwerkzaamheden aan oevers	33
4.2.5 Begrazen	34
4.2.6 Snoeien en dunnen van opgaande beplanting	35
4.2.7 Onderhoud aan waterkeringen	35
4.2.8 Onderhoud verhardingen	36
4.3 Uitwerking bij ruimtelijke ontwikkelingen en inrichting ('nieuwe werken')	36
4.3.1 Voorbereiding van nieuwe werken	36
4.3.2 Verwijderen van bovengrond en andere graafwerkzaamheden	37
4.3.3 Sloop van kunstwerken en gebouwen	37
4.3.4 Bouwactiviteiten	38
4.3.5 Afdammen, dempen of vergraven van wateren	38
4.4 Uitwerking bij onderzoek en monitoring	39
4.5 Kalender van werkzaamheden	39

5	De tabellen 1, 2, 3 van beschermde soorten	43
5.1	Algemeen	43
5.2	De soorten van tabel 1	43
5.3	De soorten van tabel 2	45
5.4	De soorten van tabel 3 en vogels	48
	Bijlage 1: Overzicht van mogelijkheden tot vrijstelling van de vergunningplicht voor waterschappen	53
	Bijlage 2: Achtergronden bij de Flora- en faunawet en de gedragscode	57
	Bijlage 3: Goedkeuringsbesluit	63

1 Inleiding

1 Inleiding

1.1 Waterschappen en de Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet ziet toe op de duurzame instandhouding van dier- en plantensoorten in Nederland. In aanvulling daarop is ook de Natuurbeschermingswet van kracht, die toeziet op de bescherming van (natuur)gebieden. Tezamen vormen deze twee wetten de nationale implementatie van het Europese natuurbeschermingsbeleid. De Flora- en faunawet kent in relatie tot het werk van de waterschappen een aantal verbodsbepalingen (artikel 8 tot en met 12), maar ook voorwaarden waaronder bepaalde handelingen mogen plaatsvinden (artikel 75). Die voorwaarden zijn in 2005 verruimd en uitgewerkt in een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB). De voorwaarden worden stringenter naarmate de activiteiten ingrijpender zijn en de aanwezige soorten meer bedreigd worden in hun voortbestaan in Nederland. Bepaalde activiteiten zijn alleen vrijgesteld, mits gewerkt wordt volgens een door de Minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie goedgekeurde gedragscode. Hieronder valt onder meer het regulier beheer en onderhoud. Dit document presenteert de gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen.

In de Flora- en faunawet is natuurvriendelijk werken uitgangspunt. Deze wet spreekt van een 'algemene zorgplicht' (artikel 2). De wetgever schrijft daarbij geen specifieke maatregelen voor en laat een grote verantwoordelijkheid bij de uitvoerder, in dit geval het waterschap.

Voor de waterschappen komt de algemene zorgplicht op het volgende neer:

- het in redelijkheid vermijden van activiteiten waarvan kan worden vermoed dat deze nadelig zijn voor in het wild levende dieren en planten;
- zorgen dat op hoofdlijnen bekend is waar in het beheergebied actuele natuurwaarden en bijzondere potenties aanwezig zijn;
- zorg besteden aan de instandhouding van soorten en hun leefgebieden (biodiversiteit).

Voor een aantal beschermde soorten vraagt de wet een aantal extra waarborgen. De gedragscode moet gezien worden als de concretisering van de algemene zorgplicht voor die soorten. Bijlage 1 geeft in tabelvorm aan in welke situaties de gedragscode als een vrijstelling kan gelden en wanneer een ontheffing verplicht is.

1.2 Bescherming vanuit de eigen verantwoordelijkheid

Voorheen legde de Flora- en faunawet de bescherming van de beschermde soorten met behulp van een vergunningensysteem (ontheffingen) per situatie dwingend op. Met ingang van 23 februari 2005 biedt het Vrijstellingsbesluit³ sectoren meer mogelijkheden om de bescherming vanuit een eigen verantwoordelijkheid en op eigen wijze op te pakken. Dat geldt met name voor de uitvoering van werkzaamheden in het kader van:

- bestendig beheer en onderhoud;
- bestendig gebruik;
- ruimtelijke ontwikkeling en inrichting ('nieuwe werken').

Daar staat tegenover dat de wetgever meer waarborgen wenst ten aanzien van de gevolgen van bovengenoemde werkzaamheden, door te werken met een door de sector op te stellen gedragscode.

³ Bedoeld wordt het Besluit van 10 september 2004, houdende wijziging van een aantal maatregelen van bestuur in verband met wijziging van artikel 75 van de Flora- en faunawet en enkele andere wijzigingen (Staatsblad 501, 2004). Dit besluit staat bekend als het 'Vrijstellingsbesluit'. Het Vrijstellingsbesluit is helder toegelicht in de brochure Buiten aan het werk? Houd tijdig rekening met beschermde dieren en planten! (http://www.hetinvloket.nl/portal/page?_pageid=122.1780509&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_file_id=19605).

1.3 Indeling van beschermde soorten in drie categorieën

Naar aanleiding van het Vrijstellingsbesluit zijn drie categorieën beschermde soorten aangewezen. Deze zijn te vinden in de tabellen 1 tot en met 3 in hoofdstuk 5 van deze gedragscode. Het gaat in alle gevallen om in Nederland of Europa zeldzame, kwetsbare of bedreigde dier- en plantensoorten. Doorgaans komen deze soorten slechts op specifieke plekken voor, maar sommige soorten hebben een brede, diffuse verspreiding, zoals de bittervoorn in poldersloten. Alleen voor de soorten in tabel 2 en 3 en vogels is een gedragscode nodig. Deze soorten worden in deze gedragscode aangeduid als de categorie 'juridisch zwaarder beschermde soorten'.

Tabel 1 Algemene soorten

Voor deze soorten geldt de lichtste vorm van bescherming. Voor de werkzaamheden genoemd in paragraaf 1.2 hoeft geen ontheffing te worden aangevraagd. Daarom vallen deze soorten buiten het bereik van deze gedragscode. Uiteraard geldt wel altijd de algemene zorgplicht.

Tabel 2 Overige soorten: vrijstelling met gedragscode

Het betreft een aantal minder algemene, veelal zeldzame en/of bedreigde soorten waarvoor een ontheffing vereist is voor schadelijke ingrepen, tenzij men werkt met behulp van een door de Minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie goedgekeurde gedragscode. De vrijstelling met een gedragscode is alleen van toepassing op werkzaamheden die kunnen worden aangeduid als 'bestendig beheer en onderhoud', 'bestendig gebruik' of als 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting'.

Tabel 3 Soorten genoemd in bijlage 1 van het Vrijstellingsbesluit en in bijlage IV van de Habitatrichtlijn

Het gaat om zeldzame en veelal bedreigde soorten, waaronder de soorten die bescherming genieten vanuit de Europese Habitatrichtlijn. Voor deze soorten is een ontheffing vereist voor schadelijke ingrepen, tenzij men werkt met behulp van een door de Minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie goedgekeurde gedragscode. De gedragscode kan bij deze soorten alleen gelden voor werkzaamheden die vallen onder 'bestendig beheer en onderhoud' en 'bestendig gebruik'. De gedragscode is daarom voor de in deze tabel genoemde soorten niet van toepassing op werkzaamheden die vallen onder de categorie 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting' (nieuwe werken). In dat geval moet altijd een ontheffing worden aangevraagd.

Vogels

Ten aanzien van alle in het wild levende vogels, waaronder soorten genoemd in de Europese Vogelrichtlijn, is een ontheffing vereist voor schadelijke ingrepen, tenzij men werkt met behulp van een door de Minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie goedgekeurde gedragscode. De gedragscode kan bij deze soorten alleen gelden voor werkzaamheden die vallen onder 'bestendig beheer en onderhoud' en 'bestendig gebruik'. De gedragscode is daarom voor vogels niet van toepassing op werkzaamheden die vallen onder de categorie 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting' (nieuwe werken). In dat geval moet altijd een ontheffing worden aangevraagd.

1.4 Ontheffing nodig?

Een ontheffing is nodig als - ondanks toepassing van de gedragscode - de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats van een soort niet kan worden gegarandeerd door het nemen van mitigerende maatregelen. Het gaat hierbij om de functies van het leefgebied, die er voor zorgen dat een soort succesvol kan rusten of voortplanten. Bijvoor-

beeld migratieroutes of foerageergebieden. Bij de beoordeling door de Minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie komen de volgende vragen aan de orde:⁴

1. is er sprake van een bij de wet genoemd belang, zoals volksgezondheid of openbare veiligheid?⁵ (behalve bij tabel 2 soorten)
2. is er geen andere bevredigende oplossing? (behalve bij tabel 2 soorten)
3. komt de gunstige staat van instandhouding van de soort niet in gevaar?

De Minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie beoordeelt vervolgens of het wettelijk belang zwaarder weegt dan het overtreden van de verbodsbepaling(en).

Tabel 2 soorten

Voor soorten van tabel 2 verloopt de beoordeling van een ontheffingsaanvraag aan de hand van de zogenoemde lichte toets. Getoetst wordt of de werkzaamheden geen afbreuk doen aan de gunstige staat van instandhouding van een soort.

Tabel 3 soorten

Voor soorten van tabel 3 verloopt de beoordeling van een ontheffingsaanvraag aan de hand van de zogenaamde uitgebreide toets. Hierbij komen alle drie de genoemde vragen aan de orde.

Voor soorten als genoemd in bijlage 1 van het Vrijstellingsbesluit kan ontheffing worden aangevraagd op grond van de belangen uit dit besluit. De meest voorkomende belangen waarvoor in de praktijk ontheffing wordt aangevraagd zijn:⁶

- bescherming van flora en fauna (b);
- volksgezondheid of openbare orde (d);
- dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten (e);
- uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling (j).

Voor soorten als genoemd in bijlage IV van de Habitatrictlijn geldt dat alleen ontheffing kan worden verkregen op grond van een belang uit de Habitatrictlijn. Dat zijn:

- bescherming van flora en fauna (b);
- volksgezondheid of openbare orde (d);
- dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten (e).

Vogels

Voor vogels kan alleen ontheffing worden verkregen op grond van een belang uit de Vogelrichtlijn. Dat zijn;

- bescherming van flora en fauna (b);
- veiligheid van het luchtverkeer (c);
- volksgezondheid of openbare orde (d).

⁴ Zie uitgebreider: de brochure Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en faunawet (http://www.hetInVloket.nl/portal/page?_pageid=122.1780509&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_file_id=41764).

⁵ Voor een meer uitgebreide opsomming van belangen zie verwezen naar pagina 17 van de brochure Buiten aan het Werk? Houd tijdig rekening met beschermde planten en dieren! (http://www.hetInVloket.nl/portal/page?_pageid=122.1780509&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_file_id=19605).

⁶ De letter verwijst naar de corresponderende letter in artikel 2 van het Besluit vrijstelling bescherming dier- en plantensoorten ('Vrijstellingsbesluit').

1.5 Doel van de gedragscode

De gedragscode Flora- en faunawet stelt de waterschappen in staat gebruik te maken van de mogelijkheden die het Vrijstellingsbesluit biedt. Door te werken volgens de voorwaarden van het Vrijstellingsbesluit vervalt de administratieve last die met het aanvragen van onthefingen is gemoeid. De gedragscode bevordert daarnaast de structurele inbedding van soortbescherming in het handelen van de waterschappen en schept duidelijkheid vooraf. De kans op een probleemloze voortgang van de uitvoering van werkzaamheden neemt daardoor toe.

1.6 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 geeft aan op welke waterschapsactiviteiten de gedragscode betrekking heeft. De hoofdstukken 3 en 4 vormen samen de inhoud van de gedragscode, waarbij hoofdstuk 4 ingaat op het concreet handelen bij de uitvoering van werkzaamheden. De soorten waar het in deze gedragscode om gaat staan vermeld in hoofdstuk 5.

Bijlage 1 geeft in tabelvorm aan in welke situaties de gedragscode als een vrijstelling kan gelden en wanneer een ontheffing verplicht is. Bijlage 2 biedt achtergronden bij de Flora- en faunawet en het Vrijstellingsbesluit. Bijlage 3 bevat het goedkeuringsbesluit van de Minister van Economische zaken, Landbouw en Innovatie.

2 Reikwijdte en geldigheid van de gedragscode

2 Reikwijdte en geldigheid van de gedragscode

DIT HOOFDSTUK GEEFT AAN OP WELKE WATERSCHAPSACTIVITEITEN DE GEDRAGSCODE BETREKKING HEEFT.

2.1 Algemeen

De gedragscode geldt als vrijstelling van de ontheffingsplicht voor de soorten van de tabellen 2 en 3 en vogels uit hoofdstuk 5. Dit zijn over het algemeen zeldzame en bedreigde dier- en plantensoorten. In deze gedragscode zullen deze worden aangeduid als 'de juridisch zwaarder beschermde soorten'.

Bij naleving van deze gedragscode geldt de vrijstelling uitsluitend voor de uitvoering van werkzaamheden in het kader van:

- bestendig beheer en onderhoud;
- ruimtelijke ontwikkeling en inrichting ('nieuwe werken').

Deze werkzaamheden worden in dit hoofdstuk nader benoemd. Het betreft werkzaamheden die het waterschap uitvoert in het kader van zijn wettelijk opgedragen taak. Voor alle genoemde werkzaamheden geldt dat zij plaatsvinden in het kader van de volksgezondheid en openbare orde en/of de bescherming van de flora- en fauna.

Het Vrijstellingsbesluit biedt de mogelijkheid om ook werkzaamheden in het kader van 'bestendig (mede)gebruik' onder de gedragscode te brengen. De categorie 'bestendig gebruik' is echter op waterschappen niet of in uitzonderingsgevallen van toepassing en is om die reden in deze gedragscode niet nader uitgewerkt.

De gedragscode geldt niet als vrijstelling voor werkzaamheden die benutting of economisch gewin tot doel hebben. Over het algemeen zullen dit soort werkzaamheden niet door een waterschap uitgevoerd worden.

De gedragscode heeft alleen betrekking op de in de Flora- en faunawet beoogde soortbescherming en heeft dus geen betrekking op eventuele andere verplichtingen die voortvloeien uit de ecologische doelstellingen van de Natuurbeschermingswet of de Kaderrichtlijn Water.

2.2 Samenhang met formele besluitvormingsprocedures

Daar waar het waterschapsbestuur besluiten neemt op grond Hoofdstuk 5 van de Waterwet, moet het bestuur op grond van de Algemene wet bestuursrecht en de algemene beginselen van behoorlijk bestuur rekening houden met alle betrokken belangen. Dat betekent dus dat ook de belangen van flora en fauna bij de afweging moeten worden betrokken. Men moet dan in het besluit specificeren hoe in de uitvoering wordt voldaan aan de eisen van de Flora- en faunawet. Als wordt voorzien dat de uitvoering van het besluit een wezenlijk negatieve invloed heeft op de instandhouding van beschermde soorten, dan zal in het besluit moeten worden aangegeven of gebruik wordt gemaakt van de gedragscode of dat een ontheffing zal worden aangevraagd. Dit geldt zowel voor besluiten in de aanleg- als in de gebruiksfase van een waterstaatswerk.

2.3 Doorwerking naar derden

Het gebruik van de gedragscode door derden verdient in het algemeen aanbeveling. De gedragscode heeft echter geen verplichtende doorwerking naar derden. Het waterschap heeft namelijk niet de bevoegdheid om derden verplichtingen op te leggen die uit de Flora- en faunawet voortvloeien.

Onderscheid kan worden gemaakt naar verschillende categorieën derden:

1. Vergunninghouders en pachters;
2. Onderhoudsplichtigen.

1. Vergunninghouders en pachters

De gedragscode heeft geen doorwerking naar derden, zoals vergunninghouders of pachters. Het waterschap heeft niet de bevoegdheid om (mede)gebruikers van terreinen, bijvoorbeeld bij verpachting of recreatief medegebruik, verplichtingen op te leggen die voortvloeien uit de Flora- en faunawet. Die bevoegdheid ontbreekt ook bij vergunningverlening. Gebruikers van waterschapsterreinen of vergunningaanvragers zijn er zelf voor verantwoordelijk dat zij zich aan de wet houden. Dat wil zeggen, zij dienen te handelen conform een goedgekeurde gedragscode of ontheffing aan te vragen bij de Minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie wanneer beschermde soorten in het geding zijn.

2. Onderhoudsplichtigen

Het waterschap kan op grond van de keur een onderhoudsplicht aan derden opleggen. Daarbij kunnen belangen van flora en fauna in geding zijn. Het waterschap heeft belang bij een duurzame voortzetting van deze onderhoudsplicht. Derhalve heeft het waterschap er ook belang bij om te bevorderen dat de uitvoering van deze verplichtingen in goede orde verloopt en binnen de wettelijke kaders van de Flora- en faunawet worden uitgevoerd. Het waterschap bevordert derhalve dat onderhoudsplichtigen deze verplichtingen volgens de gedragscode uitvoeren.

Onderhoudsplichtigen zijn er ondanks het voorgaande zelf voor verantwoordelijk dat zij zich aan de wet houden. Dat wil zeggen, zij dienen bij het uitvoeren van de onderhoudsplicht te handelen conform een goedgekeurde gedragscode, bijvoorbeeld die van het waterschap, of ontheffing aan te vragen bij de Minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie wanneer beschermde soorten in het geding zijn.

Aannemers

In tegenstelling tot de voorgaande twee categorieën werken aannemers in opdracht van het waterschap (en daarmee onder verantwoordelijkheid van het betreffende waterschap). Derhalve in een civielrechtelijke relatie. Het waterschap zal zich er in de opdrachtverlening van moeten verzekeren dat aannemers volgens haar eisen, in dit geval volgens de gedragscode, hun werkzaamheden uitvoeren.

Overigens zijn aannemers net als andere derden er ondanks het voorgaande zelf voor verantwoordelijk dat zij zich aan de wet houden.

2.4 Geldigheid bij bestendig beheer en onderhoud

De Flora- en faunawet verstaat onder 'bestendig beheer en onderhoud' werkzaamheden die gericht zijn op het handhaven van de bestaande situatie. Dat wil zeggen: het in stand houden van waterstaatswerken volgens of binnen de legger (of de keur). Maatregelen zijn soms ingrijpend, zoals bij maaien of baggeren, maar zijn tevens een voortzetting van het beheer in het verleden. De werkzaamheden vinden doorgaans plaats in een cyclisch regime. Meestal is er voor deze werkzaamheden een beheer- of onderhoudsplan. Het voorkomen van soorten is vaak afhankelijk van het gevoerde beheer. Continuering is vaak een voorwaarde voor het voortbestaan van deze soorten ter plaatse. Werkzaamheden die buiten de legger of de

leggerafmetingen vallen (veelal grootschalig en/of achterstallig onderhoud) voldoet niet aan de hierboven genoemde criteria en vallen daarom in de categorie 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting'.

Naleving van de gedragscode geldt binnen de kaders van paragraaf 2.1 als een vrijstelling voor de volgende werkzaamheden.

Onderhoud aan en beheer volgens of binnen de legger of leggerafmetingen van onder andere⁷:

- waterkeringen
- wateren
- ecologische verbindingen
- oeverbeplanting/beekbegeleidende houtwallen/natuurvriendelijke oevers
- meestromende bergingen en nevengeulen
- kikkerpoelen langs waterlopen
- retentie- en bergingsgebieden
- kunstwerken
- transportstelsels
- zuiveringsinstallaties
- helofytenfilters
- slibverwerkingsinstallaties
- wegen, wegbermen, bermsloten
- bermen en onderhoudspaden langs waterlopen
- kunstwerken van wegen en waterlopen
- vaarwegen en havens
- voorzieningen ten behoeve van de bescherming van de waterstaatkundige infrastructuur of ter bescherming van flora en fauna, zoals hekwerken en afrasteringen. Deze kunnen onder andere zijn getroffen in het kader van recreatief medegebruik.

Baggeren of herprofilieren volgens of binnen de legger of leggerafmetingen van onder andere:

- wateren
- zandvangers in beken
- poelen en dobben
- stedelijk water
- vaarwegen en havens
- depots

2.5 Geldigheid bij ruimtelijke ontwikkeling en inrichting

De Flora- en faunawet verstaat onder 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting' nieuwe activiteiten of activiteiten die een sterke wijziging ten opzichte van het verleden inhouden, zoals de aanleg van een kade of het dempen van een watergang. De werkzaamheden zijn voor de aldaar voorkomende soorten ingrijpend. De activiteiten vonden bovendien niet regelmatig of jaarlijks plaats, zoals het geval is bij beheer- en onderhoudswerkzaamheden.

⁷ Voor zover de werkzaamheden tot doel hebben om het watersysteem te laten voldoen aan de maatvoering die in de legger of in onderhoudsplannen is neergelegd. Dat kan zijn in termen van onderhoudsdiepte, aan/afvoercapaciteit of doorstroomprofiel.

De gedragscode geldt niet als een vrijstelling voor werkzaamheden in het kader van 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting' als die schadelijk zijn voor de zwaarst beschermde categorie (soorten van tabel 3 en vogels uit hoofdstuk 5). Voor schadelijke handelingen op plaatsen waar deze soorten voorkomen dient men over een ontheffing te beschikken.⁸

Naleving van de gedragscode geldt binnen de kaders van paragraaf 2.1 en 2.2. als een vrijstelling voor de volgende werkzaamheden (uitsluitend voor zover het de soorten van tabel 2 uit hoofdstuk 5 betreft).

De aanleg van onder andere:

- waterkeringen
- wateren
- retentie- en bergingsgebieden
- ecologische verbindingen
- wegen, wegbermen en bermsloten
- vaarwegen en havens
- tijdelijke depots
- voorzieningen ten behoeve van de bescherming van de waterstaatkundige infrastructuur of ter bescherming van flora en fauna, zoals hekwerken en afrasteringen. Deze kunnen onder andere worden getroffen in het kader van recreatief medegebruik.

Baggeren of herprofilen buiten de legger of leggerafmetingen van onder andere:

- wateren (met inbegrip van beekherstel en hermeandering)
- oevers en walkanten
- waterkeringen
- demping

De bouw van onder andere:

- kunstwerken
- transportstelsels
- gebouwen
- zuiveringsinstallaties
- slibverwerkingsinstallaties

De sloop van onder andere:

- gebouwen
- kunstwerken
- installaties

2.6 Geldigheid bij de bestrijding van plaagorganismen

Deze gedragscode geldt niet als vrijstelling voor het beheer en de schadebestrijding van plaagorganismen, zoals de muskusrat of de grote waternevel. Voor deze situaties gelden de artikelen 65 tot en met 74a van de Flora- en faunawet.⁹

⁸ Zie ook de brochure Buiten aan het Werk? Houd tijdig rekening met beschermde planten en dieren! (http://www.hetInVloket.nl/portal/page?_pageid=122.1780509&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_file_id=19605).

⁹ Zie voor een toelichting op deze artikelen de brochure Beheer en schadebestrijding, over de Flora- en faunawet in Nederland (http://www.minlnv.nl/portal/page?_pageid=116.1640321&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_file_id=14735).

3 Implementatie in de organisatie

3 Implementatie in de organisatie

DIT HOOFDSTUK BESCHRIJFT DE VERANTWOORDELIJKHEDEN DIE HET WATERSCHAP OP ZICH NEEMT EN HOE INVULLING WORDT GEGEVEN AAN HET BEGRIIP 'ZORGVULDIG HANDELEN.' DE CONCRETISERING IN WERKPROTOCOLLEN IS GEGEVEN IN HOOFDSTUK 4.

3.1 Algemene uitgangspunten

De gedragscode bevat een aantal procesafspraken, maar biedt ook een concreet stappenplan voor veel voorkomende werkzaamheden. Voor de vrijstelling van de ontheffingsplicht dient het waterschap de overeengekomen gedragsregels in de praktijk na te leven. Ieder waterschap heeft zich individueel verbonden aan de gedragscode door middel van een besluit van het waterschapsbestuur.

Handelen volgens de gedragscode is alleen vereist op plaatsen waar beschermde soorten van tabel 2 en 3 en vogels uit hoofdstuk 5 voorkomen, dat wil zeggen, waar zonder de gedragscode een ontheffing zou moeten worden aangevraagd. Daarnaast is altijd - voor alle soorten - een zekere basiszorgplicht van toepassing (de algemene zorgplicht, zoals omschreven in de Flora- en faunawet).

Deze gedragscode is een basisgedragscode. De gedragscode kan voor specifieke situaties met nadere beschermende maatregelen worden uitgebreid. De gedragscode biedt ruimte voor lokaal maatwerk, toegesneden op de lokale situatie en de soort waar het om gaat.

Uitgangspunt voor de concrete uitwerking in werkprotocollen is de strategie: negatieve effecten voorkomen → effecten beperken → schade compenseren. Het waterschap wijkt pas af van het voorkeurscenario als dat vanwege de primaire waterschapstaken in redelijkheid niet anders kan. Als blijkt dat schade gecompenseerd moet worden, is ontheffing vereist (de gedragscode is niet van toepassing).

Van de werkwijze die is beschreven in hoofdstuk 4 kan onder voorwaarden worden afgeweken.¹⁰ Deze voorwaarden zijn:

1. de afwijking dient overtuigend in het project- of onderhoudsplan te worden gemotiveerd;
2. voorwaarde is dat op basis van een deskundigenoordeel onderbouwd wordt dat die andere werkwijze geen afbreuk doet aan het duurzaam voortbestaan van (populaties van) beschermde soorten, of zelfs beter is voor die soort(en).

Als daar niet aan wordt voldaan, dan geldt de wettelijke plicht om ontheffing aan te vragen.

Wanneer het gaat om soorten van tabel 3 en vogels uit hoofdstuk 5 is afwijken alleen toegestaan voor activiteiten in het kader van 'bestendig beheer en onderhoud' indien bovendien kan worden aangetoond dat de werkzaamheden niet op een andere plaats, een ander moment of op een minder schadelijke manier kunnen worden uitgevoerd.

De gedragscode geldt niet als vrijstelling voor het uitvoeren van werkzaamheden in het kader van 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting' ('nieuwe werken') voor de soorten van tabel 3 en vogels uit hoofdstuk 5. In dergelijke gevallen dient een ontheffing te worden aangevraagd.

¹⁰ Zie uitgebreider: Brief van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 23 augustus 2006 (als bijlage 3 bij deze gedragscode opgenomen).

De gedragscode heeft alleen betrekking op de soorten van tabel 2 en 3 en vogels uit hoofdstuk 5.

De gedragscode geldt als een aanbeveling voor de soorten die vermeld worden in tabel 1 uit hoofdstuk 5 en voor de soorten die vermeld worden in de Rode Lijst van zeldzame en/of met uitsterven bedreigde dier- en plantensoorten (voor zover deze niet onder de bescherming van de Flora- en faunawet vallen). Het gaat in dit laatste geval om een groot aantal bedreigde, weinig voorkomende soorten hogere planten, mossen, korstmossen, insecten en andere ongewervelde dieren.

3.2 Beleid en organisatie

Een waterschap dat deze gedragscode overneemt verplicht zich om het zorgvuldig handelen ten aanzien van de juridisch zwaarder beschermde soorten op hoofdlijnen te verankeren in zijn strategie en beleid van het waterschap. Bijvoorbeeld in het waterbeheerplan en het beheer- en onderhoudsplan.

Het waterschap zal de bescherming van de juridisch zwaarder beschermde dier- en plantensoorten en hun leefgebieden in redelijkheid leidend laten zijn bij de planning van beheeractiviteiten en inrichtingsprojecten, binnen de randvoorwaarden die primaire waterschapstaken, logistieke en financiële mogelijkheden stellen.

Het waterschap maakt een overzicht van de juridisch zwaarder beschermde soorten waarvoor het waterschap gezien de verspreiding en de afhankelijkheid van het water(beheer)systeem een bijzondere verantwoordelijkheid heeft. Indien de gedragscode daar niet in voorziet, stelt het waterschap voor deze soorten aparte protocollen op.

Het waterschap ontwikkelt een overzicht of groslijst van soortbeschermende werkmethoden en maatregelen die relevant zijn voor de specifieke omstandigheden binnen het waterschap en past die toe bij de uitvoering van werkzaamheden.

Het waterschap houdt bij de aanschaf van nieuw materieel rekening met de mogelijkheden die er zijn voor zorgvuldige omgang met de aanwezige flora en fauna.

3.3 Informatievoorziening

Het waterschap baseert zijn handelen op de beschikbare kennis over de ecologie en de bescherming van de soorten in zijn werkgebied. Het waterschap zal in beginsel geen fundamenteel of toegepast onderzoek starten, zoals naar ingreep/effectrelaties.

Het waterschap zorgt ten behoeve van zijn beheer- en onderhoudsplannen en voor de daarop gebaseerde bestekken voor een voldoende dekkend en actueel inzicht in het vóórkomen van de juridisch zwaarder beschermde soorten. Voldoende dekkend en actueel betekent dat ten minste de informatie over het voorkomen van beschermde soorten toereikend is om als onderlegger te dienen voor het bedrijfsmatig organiseren van het beheer en onderhoud in een cyclisch regime van 5 tot 10 jaar.

Bestaande gegevens worden optimaal gebruikt en ontbrekende informatie wordt zo nodig aangevuld. De gebruikte verspreidingsgegevens zijn maximaal 1 tot 10 jaar oud, afhankelijk van de te beschermen soort. Inventarisaties kunnen per soortgroep of deelgebied gefaseerd worden uitgevoerd. De schaalgrootte van het onderzoek is maximaal 1 x 1 km en bij voorkeur meer gedetailleerd.¹¹ De gegevens worden vastgelegd op een kaart. Eventuele markering in het veld is hierop aanvullend. Let op bij eventuele markering in het veld op de herkenbaarheid daarvan door predatoren. De inventarisatie van soorten gebeurt door een ecologisch deskundig persoon¹².

Verspreidingsgegevens kunnen ook bestaan uit een kaart van de (potentieel) geschikte leefgebieden in combinatie met het voorkomen van de soort in de regio. De inventarisatie kan desgewenst eerst worden toegespitst op de kansrijke leefgebieden en later meer gebiedsdekkend worden gemaakt. Bijvoorbeeld eerst de watergangen met een natuurfunctie, later de overige watergangen.

Ten behoeve van de uitvoering van werkzaamheden in het kader van 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting' zorgt het waterschap eveneens voor een voldoende dekkend en actueel inzicht in het vóórkomen van de juridisch zwaarder beschermde soorten in en rond het object van de ingreep. De verspreidingsgegevens zijn in dergelijke gevallen maximaal drie jaar (tabel 3 soorten en vogels) en vijf jaar (tabel 2 soorten) oud. Zo nodig worden die bij de voorbereiding van het plan ter plaatse en in de directe omgeving geactualiseerd.

Als alternatief wordt volstaan met een onderzoek naar het voorkomen van (potentieel) geschikte leefgebieden in combinatie met het vóórkomen van de soort in de regio. Aldus wordt het fictief voorkomen van de beschermde soorten vastgesteld en gehandeld alsof de soort daadwerkelijk vóórkomt in het gebied.¹³ Hierbij geldt het voorzorgsbeginsel: bij twijfel over het voorkomen van een soort wordt of de soort als 'aanwezig' opgenomen of er wordt nader onderzoek uitgevoerd om de aanwezigheid uit te sluiten.

Het waterschap zorgt voor een goede kennis- en informatievoorziening over het vóórkomen van de juridisch zwaarder beschermde soorten, zowel onder zijn eigen medewerkers als richting opdrachtnemers en, waar zinvol, overige derden. Het waterschap kan hiervoor specifieke producten ontwikkelen, zoals stappenplannen en checklists, databeheerssystemen voor flora en fauna, beeldmateriaal beschermde soorten, cursussen, praktijktrainingen e.d. of aanhaken bij landelijke databanken.

De inventarisatiemethoden dienen te voldoen aan de eisen van soortdeskundigen, werkzaam bij bijvoorbeeld Particuliere Gegevensbeherende Organisaties (PGO's) of andere kennisinstellingen (zoals de Gegevens Autoriteit Natuur (GAN)).

Het waterschap zorgt er voor dat bij controle door een handhavende instantie de gegevens over het vóórkomen en de verspreiding van de juridisch zwaarder beschermde soorten in het werkgebied kunnen worden getoond.

¹¹ Voor een waterschap is het van praktisch belang dat de verspreidingsgegevens gedetailleerde informatie bevat over het object van het beheer en onderhoud. Dit vraagt dus om een betrekkelijk gedetailleerd onderzoek. Bij minder specifieke informatie gelden immers de voorgeschreven maatregelen voor een veel groter oppervlak en ontstaat onduidelijkheid over het specifiek gewenste beheer ter garantie van het duurzaam voortbestaan van de soorten waar het om gaat. Er is geen juridische, wel een praktische voorkeur voor gedetailleerde informatie.

¹² Zie ook pagina 7 van de brochure Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en faunawet (http://www.hetInVloket.nl/portal/page?_pageid=122.1780509&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_file_id=41764).

¹³ Deze werkwijze voorkomt uitgebreide inventarisaties en kan bijvoorbeeld ook in het winterseizoen worden uitgevoerd.

3.4 Doorwerking in de uitvoering

Het waterschap betreft de kennis over het vóórkomen, de kwetsbaarheid en de ontwikkelingsmogelijkheden van de juridisch zwaarder beschermde dier- en plantensoorten bij het opstellen van beheer- en onderhoudsplannen.

Informatie over de aanwezigheid van juridisch zwaarder beschermde soorten wordt goed gedocumenteerd, mede met het oog op interne en externe controle. Het waterschap zal bij het opstellen van een onderhoudsplan de werkwijze met betrekking tot de juridisch zwaarder beschermde soorten nader specificeren. Deze specificatie wordt ook gebruikt om uitvoerders te instrueren. Op basis van deze instructie kan ter plaatse verantwoording worden afgelegd aan de handhavende instantie.

Uitgangspunt voor de concrete uitwerking in werkprotocollen is de strategie: negatieve effecten voorkomen → effecten beperken → schade compenseren. Deze 'trits' betekent dat het waterschap allereerst probeert negatieve effecten te voorkomen door geen (of zo weinig mogelijk) werkzaamheden te verrichten in periodes waarin die soorten kwetsbaar zijn: tijdens de voortplantingstijd, de winterrust en/of migratie.

Wanneer dit niet mogelijk is, worden schadebeperkende (mitigerende) maatregelen getroffen. Pas in het uiterste geval vindt compensatie plaats. Ontheffing is hiervoor vereist. De schade wordt door het waterschap *op voorhand* fysiek gemitigeerd wanneer het gaat om leefgebieden en/of vermindering van de gunstige staat van instandhouding van soorten die worden genoemd in bijlage IV van de Habitatrichtlijn (zie tabel 3, tweede deel, uit hoofdstuk 5).

Indien de gunstige instandhouding van de soort of de wetgeving dit vereist, wordt in de nabije omgeving een compenserend habitat aangelegd, waarbij geldt dat:

- de oppervlakte en kwaliteit van de aan te leggen biotopen minimaal gelijkwaardig is aan de oppervlakte en de kwaliteit van te vernietigen biotopen;
- de ruimtelijke samenhang met bestaande leefgebieden hersteld wordt, conform de eisen die de betrokken soorten hieraan stellen;
- vervangende biotopen tijdig vóór de ingreep worden aangelegd;
- de compensatie geschiedt volgens de regels die het Rijk en de Provincie hiervoor hebben opgesteld.

3.5 Onvoorziene omstandigheden

Indien, ondanks voorzorg en goede inventarisaties, tijdens de uitvoering van een activiteit onverwachts toch een beschermde soort in het gebied wordt aangetroffen, zal het waterschap terstond nagaan of de betreffende soort in de gedragscode is opgenomen, zodat deze kan worden toegepast. Is dat niet het geval dat zal het waterschap terstond nagaan hoe overtreding van wet- en regelgeving kan worden voorkomen. Geprobeerd zal worden de desbetreffende planten en dieren zonder schade te verplaatsen, dan wel door fasering van werkzaamheden of planwijziging te sparen. Indien dit in redelijkheid niet mogelijk is, zal contact worden opgenomen met het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie voor een passende werkwijze. Uitgangspunt van dit overleg moet zijn dat de werkzaamheden zo min mogelijk vertraging oplopen.

In geval van een calamiteit (schadelijke lozing, overstroming) is sprake van overmacht. De handelwijze zoals bij overige calamiteiten treedt in werking, waarbij desnoods achteraf ontheffing kan worden verleend.

Overigens valt het gebruik van (nood)bergings- en retentiegebieden niet onder deze calamiteitenregeling. De toekenning van die functie is een besluit tot aanleg van een waterstaatswerk (in de zin van Hoofdstuk 5 van de Waterwet). De wijze waarop deze gebieden zo nodig worden ingezet en de maatregelen die nodig zijn om aan de Flora- en faunawet te voldoen, worden bij dat besluit betrokken (zie ook paragraaf 2.2).

3.6 Overige aspecten

Het waterschap bevordert door middel van voorlichting zoals omschreven paragraaf 2.3 het zorgvuldig handelen van onderhoudsplichtigen, pachters, vergunninghouders en van (mede)gebruikers van waterschapsterreinen en wateren.

Bij de vangst van (al dan niet beschermde) schadelijke dieren worden methoden ingezet die bijvangst van juridisch zwaarder beschermde soorten redelijkerwijs voorkomen.

Het waterschap evalueert zijn beleid voor zorgvuldig handelen ten aanzien van de juridisch zwaarder beschermde soorten door middel van een monitorings- en evaluatieplan, en gebruikt de uitkomsten van de evaluatie voor verdere optimalisatie van beleid, organisatie en werkmethoden.

De goedkeuring die is verleend aan deze gedragscode geldt voor een periode van vijf jaar. Op basis van een door de Unie van Waterschappen uit te voeren evaluatie van en werkbaarheid van de gedragscode, zal de Minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie na die periode een besluit nemen over verlenging van de goedkeuring.

4 De praktische uitvoering

4 De praktische uitvoering

IN DIT HOOFDSTUK WORDEN DE MAATREGELEN BESCHREVEN DIE HET WATERSCHAP ZAL TREFFEN OM SCHADE AAN HET DUURZAAM VOORTBESTAAN VAN SOORTEN BIJ BEHEER, ONDERHOUD EN BIJ NIEUWE WERKEN TE VOORKOMEN.

Inzicht in de ruimtelijke verspreiding, en in de kwetsbaarheid tijdens de periodes van voortplanting, (winter)rust en/of migratie, vormt de basis voor de planning van werkzaamheden. Hierbij streeft het waterschap naar een optimalisatie voor meerdere - soms strijdige - doelen, zowel voor ecologische doelen onderling als ook in samenhang met waterhuishoudkundige of uitvoeringstechnische doelstellingen. Daarom is het lastig om algemeen geldende protocollen op te stellen. Onderstaande richtlijnen zijn dan ook bedoeld als uitgangspunt voor waterschapspecifieke uitwerkingen.

Van de beschreven werkwijze kan onder voorwaarden worden afgeweken. De afwijking dient overtuigend in het project- of onderhoudsplan te worden gemotiveerd. Voorwaarde is dat op basis van een deskundigenoordeel onderbouwd kan worden dat die andere werkwijze geen afbreuk doet aan het duurzaam voortbestaan van (populaties van) beschermde soorten.¹⁴

Waar in de tekst sprake is van 'soort' of 'soorten', gaat het vooral om de bescherming van populaties. Dat neemt niet weg dat ook individuen door de Flora- en faunawet beschermt worden. Door het toepassen van een gedragscode of het verlenen van ontheffing wordt aangegeven hoe met deze individuen in voorkomende gevallen dient te worden gehandeld. De tabellen in paragraaf 4.5 geven bijvoorbeeld een overzicht van de gewenste fasering.

4.1 Voorbereiding van werkzaamheden

Het waterschap zorgt ervoor dat uitvoerend personeel op de hoogte is van deze gedragscode en voldoende is geïnstrueerd om die na te kunnen leven. Het uitvoerend personeel weet waar zich de juridisch zwaarder beschermde dier- en plantensoorten bevinden. Dit kan door middel van een kaart of een markering in het terrein.

Het uitvoerend personeel wordt opgedragen om naar vermogen alert te zijn op niet-aangeduide (juridisch zwaarder beschermde) dier- en plantensoorten en dienovereenkomstig te handelen.

Het waterschap zorgt op basis van ketenverantwoordelijkheid voor het naleven van de gedragscode door partijen die in opdracht van het waterschap handelen (loonwerkers, aannemers, onderzoekers e.d.). In de aanbestedingsopdracht worden de eisen ten aanzien van zorgvuldige werkmethoden opgenomen. Deze afspraken hebben mede betrekking op de planning van de werkzaamheden en de instructie van het door de opdrachtnemer in te zetten personeel en onderaannemers. Het waterschap controleert de naleving hiervan. Dit laat onverlet dat de opdrachtnemer hierin ook een eigen verantwoordelijkheid heeft.

In het geval van werkzaamheden in het kader van 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting' ('nieuwe werken') dient altijd ontheffing te worden aangevraagd als soorten die worden genoemd in tabel 3 of vogels uit hoofdstuk 5 in het geding zijn. De gedragscode geldt hier niet als een vrijstelling.

¹⁴ Zie ook paragraaf 3.1 van de gedragscode.

4.2 Uitvoering bij beheer en onderhoud

4.2.1 Algemeen

In de beheer- en onderhoudsplannen geeft het waterschap aan hoe voorkomen zal worden dat afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de juridisch zwaarder beschermde (populaties van) soorten. Hierbij geldt de strategie die is beschreven onder paragraaf 3.4. Dat houdt in: werken in de minst kwetsbare periode en als dat niet mogelijk is, aanvullende maatregelen inzetten.

Bij alle werkzaamheden van het waterschap worden in beginsel de volgende elementen gespaard:

- broedkolonies en andere vaste nestplaatsen van vogels;¹⁵
- plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde vissoorten en amfibieën en insecten paaien, paren, eieren afzetten, opgroeien of overwinteren;
- vleermuiskolonies in paar- en winterverblijven, onder andere bomen en gebouwen;
- broeihopen van ringslangen;
- dassenburchten.

Voor onvermijdelijke schade aan dassenburchten wordt altijd een ontheffing aangevraagd.

In voorkomende gevallen wordt grote zorgvuldigheid betracht ten aanzien van schade aan:

- oude bomen (> 50 jaar) met spleten en holen (in verband met mogelijk voorkomen van vleermuizen en holenbroedende vogels);
- oude gebouwen en bouwwerken (in verband met het mogelijk voorkomen van vleermuizen en vogels). Zo nodig wordt nader onderzoek verricht om de aanwezigheid van vleermuizen of broedende vogels uit te sluiten.

Bij activiteiten na zonsondergang wordt rekening gehouden met de trek van onder andere padden, kikkers, vleermuizen en dassen.

4.2.2 Maaien van kruidachtige vegetaties op bermen, dijken en schouwpaden

Op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde soorten (tabel 2, 3 en vogels uit hoofdstuk 5) worden verwacht, stemt het waterschap maaidatum en maaimethode af op de instandhouding van deze soorten. In het algemeen wordt aangeraden vanuit één richting te werken, zodat soorten kunnen ontsnappen;

Naar volgorde van voorkeur vinden de werkzaamheden in de volgende periodes plaats:

- maaiwerkzaamheden worden bij voorkeur uitgevoerd na 15 juli en voor 15 maart. In deze periode vindt geen voortplanting van betekenis plaats van vogels, amfibieën en reptielen en hebben de meeste planten zaad gezet;
- in afwijking van het voorgaande kunnen maaiwerkzaamheden slechts vanaf 1 juni worden uitgevoerd, mits tijdens de werkgang broedende vogels, hun nesten, eieren en jongen en op bloeiende, juridisch zwaarder beschermde plantensoorten tijdens het maaien worden ontzien. Bijvoorbeeld door nesten op te sporen, te markeren en ter plekke niet te maaien. Van de daarvoor genomen voorzorgsmaatregelen wordt algemeen of specifiek per geval nota gemaakt (bijvoorbeeld in beheer- en onderhoudsplannen). In gebieden die van belang zijn voor strikt beschermde amfibieën (tabel 3) dient slechts te worden gemaaid bij droog weer, mag niet worden geklepeld en dient de snijhoogte te worden aangepast;

¹⁵ Zie uitgebreider over de bescherming van vogelnesten pagina 6 e.v. van de brochure Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en faunawet (http://www.hetlnvloket.nl/portal/page?_pageid=122.1780509&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_file_id=41764) en de bijlage Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten (http://www.hetlnvloket.nl/portal/page?_pageid=122.1780509&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_file_id=41763).

- in laatste instantie zullen maaiwerkzaamheden tussen 15 maart en 1 juni alleen plaatsvinden als dat, gezien de primaire waterschapstaken, niet anders kan en met de nodige voorzorg. Bijvoorbeeld, een vroege maaibeurt kan noodzakelijk zijn om de watergang bereikbaar te houden voor latere schoningswerkzaamheden. De voorzorgsmaatregelen worden, met het oog op controle door handhavende instanties, goed gedocumenteerd. Voor de soorten van tabel 3 en vogels uit hoofdstuk 5 geldt daarbij dat er sprake is van een groot openbaar belang en dat er geen alternatieven voor handen zijn;
- op plaatsen waar het broeden van de kwartelkoning wordt vermoed, wordt het maaien uitgesteld tot na 15 augustus;
- op plaatsen waar voortplanting van de ringslang wordt vermoed, wordt het maaien uitgesteld tot na 15 september, tenzij uit onderzoek is gebleken dat voortplanting kan worden uitgesloten;
- in gazons en andere intensief gebruikte en beheerde plaatsen kunnen maaiwerkzaamheden gedurende het gehele jaar door plaatsvinden, mits tijdens de werkgang goed wordt gelet op broedende vogels of andere juridisch zwaarder beschermde soorten;
- bij het afzetten van maaisel op land worden beschermde terrestrische soorten zoveel mogelijk ontzien. Van de daarvoor genomen voorzorgsmaatregelen wordt algemeen of specifiek per geval nota gemaakt (bijvoorbeeld in beheer- en onderhoudsplannen). Dat laat de ontvangstplicht door aangelanden onverlet.

Wanneer bovenstaande fasering in de tijd en ruimte onvoldoende waarborg biedt voor het voorkomen van schade, dan past het waterschap schadebeperkende maatregelen toe, zoals:

- delen van de vegetatie worden tijdens een maaibeurt niet of later gemaaid, opdat de functies van het leefgebied van te beschermen soorten gehandhaafd blijft (denk aan de overwintering van insecten). Dit komt ook ten goede aan de bescherming van jonge vogels;
- op de groeiplaats van te beschermen plantensoorten wordt niet gemaaid voordat deze zich voldoende hebben kunnen vermeerderen. Dit kan door te maaien na de zaadzetting of door minimaal 25% van de groeiplaats van deze soort(en) later te maaien of bij toerbeurt over te slaan. Dit geldt ook voor waardplanten van beschermde (insecten)soorten;
- er wordt natuurvriendelijk materieel ingezet en/of een sparende techniek toegepast, zoals het gebruik van wildredders;
- wanneer er sprake is van vogelsoorten die voorkomen op de door het Ministerie van Economische zaken, Landbouw en Innovatie gepubliceerde lijst¹⁶, dan worden de vogels, nesten en hun eieren actief opgespoord en gespaard;
- als niet buiten het broedseizoen gewerkt kan worden, kan men ervoor kiezen het gebied tijdelijk, incidenteel, ongeschikt te maken voor broedvogels, bijvoorbeeld door de vegetatie zeer kort te houden of door deze dagelijks te betreden. Dergelijke maatregelen dienen uitsluitend het voorkómen van de vestiging, niet het bestrijden van al aanwezige (vogel)soorten;
- in gebieden waar de waterspitsmuis en/of de noordse woelmuis voorkomt wordt 50% van de vegetatietype waar de soort van afhankelijk is, niet gemaaid.

¹⁶ Zie hiervoor Hoofdstuk 5 van de gedragscode.

4.2.3 Schonen van waterlopen en oevers (het natte profiel)

Op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde soorten (tabel 2, 3 en vogels uit hoofdstuk 5) worden verwacht, stemt het waterschap de datum van de werkzaamheden en de werkmethode af op de instandhouding van deze soorten. In het algemeen wordt aangeraden vanuit één richting te werken, zodat soorten kunnen ontsnappen. Naar volgorde van voorkeur vinden de werkzaamheden in de volgende periodes plaats:

- schoningswerkzaamheden worden in beginsel uitgevoerd in de periode van 15 juli tot 1 november, met een voorkeur voor de maanden september en oktober. Dit is de periode tussen de voortplanting en de winterrust van vissen en amfibieën. Bovendien hebben in deze periode vrijwel alle water- en oeverplanten zaad gezet. In de maanden november-december kan worden geschoond zo lang de winterrust van vissen en amfibieën nog niet is ingetreden, een en ander ter beoordeling van een deskundige;
- in tweede instantie kan schoning slechts tussen 1 juni en 15 juli worden uitgevoerd, mits goed wordt gelet op broedende vogels en bloeiende of zaadbevattende juridisch zwaarder beschermde planten. Groeiplaatsen van de juridisch zwaarder beschermde planten en vogelnesten worden bij het schonen ruim gespaard. Voor vogelnesten wil dat zeggen: minimaal 3 meter om het nest ongemoeid laten, tussen 15 maart en 1 juni minimaal 5 meter om het nest niet schonen;
- in laatste instantie zullen schoningswerkzaamheden in de periode tussen half maart en 1 juni alleen plaatsvinden als dit vanwege de primaire waterschapstaken niet anders kan en met de nodige voorzorg. De voorzorgsmaatregelen worden, met het oog op controle door handhavende instanties, goed gedocumenteerd. Voor de soorten van tabel 3 uit hoofdstuk 5 geldt bovendien de eis dat voor de werkzaamheden geen alternatieven voorhanden mogen zijn;
- het schonen geschiedt op zo'n manier dat water en de daarin voorkomende zaden en dieren kunnen terugstromen naar het water;
- het verdient aanbeveling het schoonsel minimaal 48 uur naast de watergang te laten liggen, opdat amfibieën terug naar de watergang kunnen vluchten. Langs watergangen met een botanische doelstelling kan een keuze worden gemaakt voor versneld afvoeren van het maaisel;
- bij het afzetten van maaisel op land worden beschermde terrestrische soorten zoveel mogelijk ontzien. Van de daarvoor genomen voorzorgsmaatregelen wordt algemeen of specifiek per geval nota gemaakt (bijvoorbeeld in beheer- en onderhoudsplannen). Dat laat de ontvangstplicht door aangelanden onverlet.

Bovenstaande fasering in ruimte en tijd biedt doorgaans voldoende bescherming voor soorten die frequent, maar diffuus in bepaalde regio's voorkomen, zoals de bittervoorn. Bij soorten die voorkomen als lokale populaties op specifieke locaties, zijn aanvullend shadebeperkende maatregelen nodig. Dat geldt ook voor de waardplanten of gastheren van de beschermde soorten. De maatregelen worden gespecificeerd in het onderhoudsplan, zoals:

- delen van de vegetatie en van de waterbodem (minimaal 25%) worden gespaard, door het werkgebied gefaseerd te schonen, opdat de functie van het leefgebied van te beschermen soort(en) behouden blijft en vissen en amfibieën kunnen vluchten;
- er wordt natuurvriendelijk materieel ingezet en/of een sparende techniek toegepast;
- op de kant gedeponiseerd schoonsel wordt altijd gecontroleerd op aanwezigheid van te beschermen soorten, direct na het opschonen. Indien dergelijke organismen aanwezig zijn, worden deze teruggezet in het water. Dat geldt ook voor hun gastheren, zoals zoetwatermosselen in het leefgebied van de bittervoorn;
- op plaatsen waar te beschermen soorten voorkomen die afhankelijk zijn van krabben-scheergemeenschappen (groene glazenmaker, zwarte stern) wordt minimaal 50% van de vegetatie gespaard. Het gespaarde gedeelte wordt pas geschoond nadat het eerder geschoonde gedeelte voldoende hersteld is;

- op plaatsen waar voortplanting van kamsalamanders, poelkikker, rugstreeppad, grote modderkruiper of platte schijfhoren wordt vermoed, worden werkzaamheden pas na 1 oktober uitgevoerd dan wel wordt vermeld welke maatregelen worden genomen om schade aan populaties te voorkomen.
- indien niet kan worden voldaan aan de gedragsregel om minimaal 25% van vegetatie en waterbodembodem ongemoeid te laten (50% voor krabbenscheer), dan dienen zodanig andere maatregelen te worden getroffen, dat het schonen van de wateren niet van wezenlijke invloed is op de populaties van beschermde soorten. Bij het vaststellen van dergelijke maatregelen en het toezicht op de uitvoering daarvan dient een ter zake deskundige te worden ingeschakeld. De maatregelen dienen te worden vastgelegd en de effecten daarvan op de betreffende soorten dienen te worden gemonitord.¹⁷

4.2.4 **Baggeren van bodems, herprofilering en herstelwerkzaamheden aan oevers**

Het betreft hier werkzaamheden die tot doel hebben het watersysteem te laten voldoen aan de maatvoering die in de legger of in onderhoudsplannen is neergelegd. Dat kan zijn in termen van onderhoudsdiepte, aan/afvoercapaciteit of doorstroomprofiel. In tegenstelling tot het jaarlijkse maaien en schonen, wordt het baggeren doorgaans niet vaker dan eens per acht jaar uitgevoerd. Dit leidt dus automatisch tot een fasering in tijd en ruimte. Bij de uitvoering wordt rekening gehouden met de temperatuur van het water. Als die naar het oordeel van een deskundige te hoog of te laag is, dan is extra voorzorg noodzakelijk. Bij een te lage temperatuur raken vissen en amfibieën inactief waardoor zij niet meer kunnen vluchten. Bij een te hoge temperatuur kan zuurstofloosheid van het water ontstaan.

Op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde soorten (tabel 2, 3 en vogels uit hoofdstuk 5) worden verwacht, stemt het waterschap de datum van de werkzaamheden en de methode af op de instandhouding van deze soorten. Naar volgorde van voorkeur vinden de werkzaamheden in de volgende periodes plaats:

- baggerwerkzaamheden worden in beginsel uitgevoerd in de periode van 15 juli tot 1 november, met een voorkeur voor de maanden september en oktober. Dit is de periode tussen de voortplanting en de winterrust van vissen en amfibieën. Bovendien hebben in deze periode vrijwel alle wateren oeverplanten zaad gezet. In de maanden november-december kan nog worden gebaggerd zo lang de winterrust van vissen en amfibieën nog niet is ingetreden, een en ander ter beoordeling van een deskundige;
- in tweede instantie kan slechts gebaggerd worden tussen 1 juni en 15 juli en na het intreden van de winterrust (tussen 1 november en 15 maart), mits de werkzaamheden op kleinere schaal gefaseerd plaatsvinden. Dat wil zeggen als ook lokaal zo veel leefgebied wordt gespaard (minimaal 25%), als nodig is om de functies van het leefgebied van te beschermen soort(en) te kunnen behouden. Door fijnmaziger te werken kunnen te beschermen soorten vluchten, dan wel de gebaggerde delen opnieuw bevolken. Tussen 1 juni en 15 juli moet bovendien goed gelet worden op broedende vogels en bloeiende of zaadbevattende juridisch zwaarder beschermde planten;
- in de periode van half maart tot half juli (broed- en voortplantingsperiode) worden de werkzaamheden alleen uitgevoerd als dit vanwege de primaire waterschapstaken niet anders kan en met de nodige voorzorg. De voorzorgsmaatregelen worden, met het oog op controle door handhavende instanties, goed gedocumenteerd. Voor de soorten van tabel 3 en vogels uit hoofdstuk 5 geldt bovendien de eis dat voor de werkzaamheden geen alternatieven voorhanden mogen zijn.

¹⁷ Zie uitgebreider: Brief van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 23 augustus 2006 (pagina 3, punt 4) (als bijlage 3 bij deze gedragscode opgenomen). Zie tevens paragraaf 3.6 van de gedragscode.

Bovenstaande fasering in ruimte en tijd biedt doorgaans voldoende bescherming voor soorten die frequent, maar diffuus in bepaalde regio's voorkomen, zoals de bittervoorn. Bij soorten die voorkomen als lokale populaties op specifieke locaties, zijn aanvullend schadebeperkende maatregelen nodig. Dat geldt ook voor de waardplanten of gastheren van de beschermde soorten. De maatregelen worden gespecificeerd in het onderhoudsplan zoals:

- delen van de vegetatie en van de waterbodem (minimaal 25%) worden gespaard, zodat te beschermen soorten kunnen vluchten, dan wel de gebaggerde delen opnieuw kunnen bevolken. Dit kan door het werkgebied gefaseerd te baggeren;
- er wordt natuurvriendelijk materieel ingezet en/of een sparende techniek toegepast;
- te beschermen soort(en) worden tijdelijk weggevangen of geïsoleerd van dat deel van de watergang waar de werkzaamheden plaatsvinden;
- op de kant gedeponeerde bagger wordt direct gecontroleerd op aanwezigheid van te beschermen soorten. Deze worden teruggezet in het water. Dat geldt ook voor hun eventuele waardplanten en gastheren, zoals zoetwatermosselen in het leefgebied van de bittervoorn;
- op plaatsen waar te beschermen soorten voorkomen die afhankelijk zijn van krabbenscheergemeenschappen (waaronder groene glazenmaker, zwarte stern) wordt minimaal 50% van de vegetatie en waterbodem gespaard. Tijdens het baggeren worden op de kant gedeponeerde krabbenscheerplanten zoveel mogelijk teruggeplaatst;
- op plaatsen waar voortplanting van kamsalamanders, poelkikker, rugstreeppad, grote modderkruiper of platte schijfhoren wordt vermoed, worden werkzaamheden pas na 1 oktober uitgevoerd dan wel wordt vermeld welke maatregelen worden genomen om schade aan populaties te voorkomen;
- indien niet kan worden voldaan aan de gedragsregel om 25% van vegetatie en waterbodem ongemoeid te laten (50% op plaatsen waar te beschermen soorten voorkomen die afhankelijk zijn van krabbenscheer), dan dienen zodanig andere maatregelen te worden getroffen, dat het baggeren van de watergang niet van wezenlijke invloed is op de populaties van te beschermen soorten. Bij het vaststellen van dergelijke maatregelen en het toezicht op de uitvoering daarvan dient een ter zake deskundige te worden ingeschakeld. De maatregelen dienen te worden vastgelegd en de effecten daarvan op de betreffende soorten dienen te worden gemonitord.

Bij het afzetten van bagger of slootmaaisel op land wordt rekening gehouden met beschermde terrestrische soorten. Dat laat de ontvangstplicht door aangelanden onverlet.

Bij herstelwerkzaamheden aan watergangen en oevers worden zo nodig aldaar en in de directe omgeving schadebeperkende maatregelen getroffen, afhankelijk van de te beschermen soorten ter plaatse. Aanwezige vogels en hun nesten worden opgespoord en gespaard.

4.2.5 **Begrazen**

In het begrazingsplan wordt rekening gehouden met het voorkomen van juridisch zwaarder beschermde dier- en plantensoorten. Zo nodig wordt de begrazingsdruk (aantal dieren en periode van begrazing) en de keuze van diersoort hierop aangepast en worden eventueel gebieden uitgerasterd.

4.2.6 **Snoeien en dunnen van opgaande beplanting**

Snoei- en dunwerkzaamheden worden in beginsel uitgevoerd in de periode van september tot half maart, dus buiten het broedseizoen. Hierbij neemt het waterschap de volgende voorzorg in acht:

- oudere bomen (> 50 jaar) met spleten en hopen worden op de aanwezigheid van vleermuizen gecontroleerd. Dergelijke bomen en de bomen in de directe omgeving daarvan dienen op zodanige wijze verzorgd te worden dat de verblijfplaatsen in stand blijven en aanwezige dieren niet worden verstoord;
- hopen van juridisch zwaarder beschermde dieren of bladhopen en vegetatiestapels waarin zich slangen of juridisch zwaarder beschermde amfibieën zouden kunnen bevinden dienen te worden gespaard.

Tijdens het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) vinden geen snoei- en dunningswerkzaamheden plaats, tenzij uit controle is komen vast te staan dat zich in de directe omgeving geen broedende vogels of nesten bevinden.

Werkpaden en werkomgeving worden zo beperkt mogelijk gehouden. Daarbij en ook bij de valrichting van bomen en takken wordt rekening gehouden met bovenstaande punten.

Snoei- en dunningswerkzaamheden worden op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde soorten worden verwacht zo mogelijk gefaseerd uitgevoerd (verspreiden over meerdere jaren), opdat leefgebieden van deze soorten gehandhaafd blijven.

Snoeihout en snippers worden buiten het leefgebied van de juridisch zwaarder beschermde soorten opgeslagen.

Overigens valt het kappen van bomen anders dan uit een oogpunt van beheer en onderhoud van de opstand valt onder de categorie 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting'. Voor dergelijke werkzaamheden geldt naast de Flora- en faunawet tevens de Boswet. De gedragscode treedt niet in de plaats van een kapvergunning.

4.2.7 **Onderhoud aan waterkeringen**

Hieronder wordt verstaan het regulier, periodiek onderhoud. Grootschalige ingrepen, zoals het op hoogte brengen van dijken, valt onder de categorie 'nieuwe werken'. Op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde soorten worden verwacht, handelt het waterschap als volgt (met inachtneming van de beperkingen die de Waterwet oplegt: van 15 oktober tot 15 april is geen onderhoud toegestaan aan het buitentalud van een waterkerende dijk):

- werkzaamheden vinden plaats buiten het broedseizoen van vogels (15 maart - 15 juli), tenzij door onderzoek is vastgesteld dat zich op het terrein geen broedende vogels (meer) bevinden;
- als het niet mogelijk is om buiten het broedseizoen te werken, worden schadebeperkende maatregelen toegepast. Men kan ervoor kiezen het dijklichaam tijdelijk ongeschikt te maken voor broedvogels door de vegetatie zeer kort te houden of tevoren te frezen en/of door deze dagelijks te betreden. Dergelijke maatregelen dienen uitsluitend het voorkómen van de vestiging, niet het bestrijden van al aanwezige (vogel)soorten. Met deze aanpak kan men toch de noodzakelijke werkzaamheden uitvoeren, bijvoorbeeld bij herinzaai, zodat zich voor de winter een erosiebestendige zode kan ontwikkelen;
- voorafgaand aan het onderhoud wordt geïnventariseerd hoe de instandhouding van populaties beschermde planten kan worden gewaarborgd. Afhankelijk van de ecologie en voortplanting van de soort (bollen, knollen, zaad), worden de planten opgenomen eventueel eerst in depot gezet en (naderhand) op een geschikte plek in de nabijheid uitgeplant. Dit voor zover soorten lokaal in hun voorkomen bedreigd worden door de ingreep;
- voor het tijdelijk ergens onderbrengen van dieren of planten is ontheffing nodig.

4.2.8 Onderhoud verhardingen

Bij onderhoud aan verharde oppervlakten wordt tijdens het broedseizoen rekening gehouden met het vóórkomen van broedende vogels en andere beschermde diersoorten en planten in de nabije omgeving.

Gladheidbestrijding in de nabijheid van waar juridisch zwaarder beschermde, zoutgevoelige plantensoorten groeien gebeurt met niet schadelijke middelen.

In de directe omgeving van leefgebieden van juridisch zwaarder beschermde soorten wordt geen chemische onkruidbestrijding toegepast. Hiervan wordt alleen afgeweken als alternatieven (mechanisch, branden) niet mogelijk zijn.

Overigens is het aan te raden dezelfde handelswijze toe te passen bij habitattypen die op grond van de Habitatrichtlijn moeten worden beschermd. Deze verplichting valt echter buiten het kader van deze gedragscode.

4.3 Uitwerking bij ruimtelijke ontwikkelingen en inrichting ('nieuwe werken')

Bij deze werkzaamheden moet er rekening mee worden gehouden dat voor soorten van tabel 3 en vogels uit hoofdstuk 5 van deze gedragscode geen vrijstelling mogelijk is. Indien sprake is van verboden handelingen ten aanzien van deze soorten moet hiervoor een ontheffing worden aangevraagd. Het naleven van de onderstaande gedragsregels zal echter de negatieve gevolgen zeker verminderen en de kans op het verkrijgen van een ontheffing vergroten.

4.3.1 Voorbereiding van nieuwe werken

Voorafgaande aan de realisatie van ruimtelijke inrichtingsprojecten zorgt het waterschap voor een voldoende dekkend en actueel overzicht van de verspreiding van de juridisch zwaarder beschermde dier- en plantensoorten in het plangebied en de directe omgeving (zie ook paragraaf 3.3).

Voor juridisch zwaarder beschermde dier- en plantensoorten worden specifieke behoudsmaatregelen in het plan opgenomen, bijvoorbeeld in de vorm van een werkprotocol. Deze maatregelen kunnen betrekking hebben op de locatiekeuze én op de werkwijze.

In het geval van de soorten van tabel 3 en vogels uit hoofdstuk 5 dient een ontheffing te worden aangevraagd bij de Minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie.¹⁸

De benodigde maatregelen worden door het waterschap in een Programma van Eisen of bestekvoorschriften ook voorgeschreven aan anderen die werkzaamheden in opdracht van het waterschap uitvoeren. Het waterschap houdt hier toezicht op.

Tijdens de werkzaamheden wordt gecontroleerd op het alsnog voorkomen of hervestigen van juridisch zwaarder beschermde soorten. Indien dit het geval is worden plan en werkzaamheden hierop aangepast.

Verboden handelingen ten aanzien van vogels, hun nesten en eieren wordt door middel van preventie voorkomen, bijvoorbeeld door de werkzaamheden buiten het broedseizoen te laten plaatsvinden.

¹⁸ Zie paragraaf 1.4 van de gedragscode.

Indien de wet verplicht tot compensatie van leefgebieden, worden hiervoor in de plaats nieuwe aangelegd voor de betreffende soorten, waarbij:

- de oppervlakte van het nieuw in te richten terrein voldoende groot en voldoende geschikt is om de betreffende soort(en) te handhaven;
- het nieuwe terrein deel uitmaakt van een samenhangend ruimtelijk netwerk van geschikte leefgebieden voor de betreffende soorten;
- het nieuwe terrein tijdig voor de aanvang van de ingreep gereed is en geschikt voor het herbergen van de desbetreffende soort(en).

4.3.2 Verwijderen van bovengrond en andere graafwerkzaamheden

Op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde soorten worden verwacht, worden de werkzaamheden in beginsel uitgevoerd buiten de kwetsbare perioden van deze soorten. Dit houdt in:

- werkzaamheden vinden plaats buiten het broedseizoen van vogels (15 maart - 15 juli) tenzij door onderzoek is vastgesteld dat zich op het terrein geen broedende vogels bevinden;
- als het niet mogelijk is om buiten het broedseizoen te werken, worden schadebeperkende maatregelen toegepast. Men kan ervoor kiezen het werkgebied tijdelijk ongeschikt te maken voor broedvogels door de vegetatie zeer kort te houden of tevoren te frezen en/of door deze dagelijks te betreden. Dergelijke maatregelen dienen uitsluitend het voorkómen van de vestiging, niet het bestrijden van al aanwezige (vogel)soorten. Met deze aanpak kan men toch de noodzakelijke werkzaamheden in het voorjaar uitvoeren, zodat de vegetatie zich voor de winter kan ontwikkelen;
- voorafgaand aan de werkzaamheden wordt geïventariseerd hoe de instandhouding van populaties beschermde planten kan worden gewaarborgd. Afhankelijk van de ecologie en voortplanting van de soort (bollen, knollen, zaad), worden de planten opgenomen, eventueel eerst in depot gezet en (naderhand) op adequate wijze uitgezet;
- werkzaamheden op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde amfibieën, reptielen en zoogdieren worden verwacht vinden plaats buiten de overwinteringsperiode van deze soorten (1 november - 1 april). Op plaatsen waar de zandhagedis wordt verwacht vinden geen werkzaamheden plaats tijdens de voortplantingsperiode van deze soort.

Tijdens de uitvoering worden maatregelen genomen om te voorkómen dat vaste verblijfplaatsen van juridisch zwaarder beschermde soorten in de omgeving worden beïnvloed.

Wanneer tijdens de looptijd van het project hervestiging van juridisch zwaarder beschermde soorten ongewenst is, dan worden maatregelen genomen om te voorkómen dat hervestiging op het terrein kan optreden, bijvoorbeeld door het terrein tijdelijk kaal te houden of dagelijks te verstoren. Dergelijke maatregelen dienen uitsluitend het voorkómen van de vestiging, niet het bestrijden van al aanwezige (vogel)soorten.

4.3.3 Sloop van kunstwerken en gebouwen

Kunstwerken en gebouwen kunnen van belang zijn voor de volgende soortengroepen: (muur) planten, (broed)vogels, zoogdieren (vleermuizen en steenmarter), amfibieën en reptielen, de laatste vooral in verband met de overwintering.

Groeiplaatsen van beschermde muurplanten en muurvegetaties worden zoveel mogelijk in stand gelaten. Veel muurplanten behoren tot de juridisch zwaarder beschermde soorten van tabel 2 uit hoofdstuk 5.

Wanneer vernietiging van groeiplaatsen onvermijdelijk is worden beschermde muurplanten en muurvegetaties in dijkbekledingen, muren en gebouwen buiten de bloeitijd uitgestoken en elders in geschikt biotoop teruggeplaatst.

Gebouwen en kunstwerken worden vóór de ingreep gecontroleerd op het voorkomen van onder meer (gier)zwaluwen, overwinterende (juridisch zwaarder beschermde) amfibieën en reptielen, op steenmarters en vleermuizen. Bij positief resultaat worden geen werkzaamheden uitgevoerd tijdens het broed- of nestelseizoen, noch tijdens de winterslaap van overwinterende vleermuizen. Bij aanwezigheid van vleermuiskolonies dient een ontheffing aangevraagd te worden.

Bij substantiële aantasting van groeiplaatsen en verblijfplaatsen van juridisch zwaarder beschermde soorten worden maatregelen genomen om bij herontwikkeling van de locatie nieuw leefgebied voor de desbetreffende planten en dieren te creëren. Te denken valt aan gebruik van speciale mortel voor muurplanten, nestgelegenheden voor zwaluwen en holten die als verblijfplaats voor vleermuizen kunnen fungeren.

4.3.4 **Bouwactiviteiten**

Bij bouwactiviteiten worden broedende vogels, kramende (juridisch zwaarder beschermde) zoogdieren en parende amfibieën op of nabij de bouwplaats in de planvoorbereiding en in de te hanteren werkwijze ontzien. Aandachtssoort is hier de rugstreeppad.

Bouwactiviteiten vinden in beginsel plaats in de daglichtperiode, opdat verstoring van de omgeving door verlichting wordt voorkomen. Bij nachtelijke verlichting van de bouwplaats wordt uitstraling naar de omgeving zo veel mogelijk voorkomen.

4.3.5 **Afdammen, dempen of vergraven van wateren**

Het afdammen, dempen, vergraven of leegpompen van watergangen wordt op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde soorten worden verwacht in beginsel uitgevoerd in de periode tussen 15 juli en 1 november, dat wil zeggen na de voortplantingsperiode en vóór de winterrust van vissen, amfibieën en reptielen.

Als het niet mogelijk is om in deze periode te werken, dan is extra voorzorg nodig. Bij werkzaamheden tijdens de broedperiode kan men ervoor kiezen het werkgebied tijdelijk ongeschikt te maken voor broedvogels door de vegetatie zeer kort te houden of tevoren te frezen en/of door deze dagelijks te betreden. Dergelijke maatregelen dienen uitsluitend het voorkomen van de vestiging, niet het bestrijden van al aanwezige (vogel)soorten. Met deze aanpak kan men toch de noodzakelijke werkzaamheden in het voorjaar uitvoeren, zodat de vegetatie zich voor de winter kan ontwikkelen.

Voorafgaand aan het dempen of vergraven van de watergang wordt deze zoveel mogelijk vrij gemaakt van juridisch zwaarder beschermde dieren en planten:

- juridisch zwaarder beschermde planten worden ruim uitgestoken en elders teruggeplaatst, voor zover soorten lokaal in hun voorkomen bedreigd worden door de ingreep en deze ingreep onvermijdelijk is;
- oevervegetatie wordt voorafgaand aan de inrichtingswerken gemaaid, waardoor vis zich elders zal gaan ophouden;
- achterblijvende juridisch zwaarder beschermde dieren worden weggevangen voorafgaande aan het dempen van de sloot en teruggeplaatst in geschikte biotopen in de omgeving als deze door de ingreep worden bedreigd;
- ten behoeve van in slib levende of vluchtende juridisch zwaarder beschermde soorten wordt slib waarin zich deze soorten bevinden, verplaatst naar plaatsen van waaruit deze soorten kunnen vluchten of overleven. Zoetwater mosselen worden waar nodig onder andere in verband met de bittervoorn terug geplaatst;

- wanneer het gaat om leefgebieden voor zover essentieel voor vaste rust- en verblijfplaats van soorten die genoemd worden in tabel 3 en vogels uit hoofdstuk 5 wordt voorafgaand aan het dempen eerst voldoende nieuw habitat ingericht. Deze nieuwe habitat moet ecologisch functioneren alvorens tot demping wordt overgegaan.

Bij het dempen van een watergang wordt het water één richting uitgedreven naar een naastliggende sloot, opdat aanwezige vissen en amfibieën kunnen ontsnappen.

Bij leegpompen van een watergang worden overige vissen en amfibieën tijdig weggevangen en elders uitgezet.

Het uitsteken van beschermde planten, het vangen van beschermde dieren en het elders terugplaatsen gebeurt onder begeleiding van en op aanwijzing van een ecologisch deskundig persoon met kennis van de betreffende soorten.

4.4 Uitwerking bij onderzoek en monitoring

Het vangen van juridisch zwaarder beschermde soorten gebeurt uitsluitend door bevoegde personen.

NB. Het vangen is in enkele gevallen (vleermuizen, muizen en vogels) vergunningplichtig.

Bij het vangen van juridisch zwaarder beschermde zoogdieren voor onderzoek en monitoring wordt uitsluitend gewerkt volgens het DEC-protocol uit de Wet op het dierenwelzijn.

Het uitsteken van beschermde planten, het vangen van beschermde dieren en het elders terugplaatsen gebeurt onder begeleiding van en op aanwijzing van een ecologisch deskundig persoon met kennis van de betreffende soorten.

4.5 Kalender van werkzaamheden

Onderstaande tabellen vatten de fasering van werkzaamheden samen, zoals beschreven in de voorgaande paragrafen van hoofdstuk 4. Deze tabellen moeten gelezen worden in samenhang met de corresponderende tekst. Deze kalender kan gebruikt worden als hulpmiddel bij het plannen van de werkzaamheden.

	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Augustus	September	Oktober	November	December
ONDERHOUD												
Maaien bermen, dijken en schouw-paden												
Schonen van het natte profiel												
Baggeren van bodems en her-profilering												
Herstelwerkzaamheden (1.)												
Begrazen (2.)												
Snoeien en dunnen van opgaande beplanting												
Onderhoud waterkeringen												
Onderhoud verhardingen (3.)												
RUIMTELIJKE ONTWIKKELING EN INRICHTING												
Verwijderen van bovengrond/ graven (4.)												
Sloop van kunstwerken en gebouwen (5.)												
Bouwactiviteiten (6.)												
Afdammen, dempen, vergraven van watergangen												

LEGENDA:

	Voorkeursperiode, met minste risico op afbreuk aan populaties van soorten.
	2 ^o voorkeursperiode: 'ja, mits'. Uitvoering met de nodige schadebeperkende maatregelen.
	3 ^o voorkeursperiode: 'nee, tenzij'. Alleen in uiterste noodzaak en met de nodige schadebeperkende maatregelen.

- (1) Tijdens broedseizoen rekening houden met voorkomen van broedende vogels en andere beschermde soorten.
- (2) Begrazingsdruk (aantal dieren en periode) en keuze diersoort aanpassen op voorkomen van juridisch zwaarder beschermde soorten.
- (3) Tijdens broedseizoen rekening houden met voorkomen van broedende vogels en andere beschermde soorten.
- (4) Bij het voorkomen van juridisch zwaarder beschermde amfibieën, reptielen en zoogdieren moet de periode van winterrust vermeden worden.
- (5) Rekening houden met groeiplaatsen van beschermde muurplanten en voorkomen van onder meer (gier)zwaluwen, overwinterende (juridisch zwaarder beschermde) amfibieën en reptielen, steenmarters en vleermuizen.
- (6) Rekening houden met voortplanting van vogels en beschermde zoogdieren en amfibieën.

5 De tabellen 1, 2, 3 van beschermde soorten

5 De tabellen 1, 2, 3 van beschermde soorten

5.1 Algemeen

De gedragscode heeft betrekking op de soorten die vermeld staan in de tabellen 2 en 3 en vogels van dit hoofdstuk.¹⁹

In de praktijk van de Flora- en faunawet is ook sprake van tabel 1 soorten. Dat zijn algemene, niettemin wettelijk beschermde soorten waarvoor een algehele vrijstelling van de artikelen 8 t/m 12 van de Flora- en faunawet geldt, althans voor de werkzaamheden die vallen onder de vrijstellingsregeling. Aan deze vrijstelling zijn geen aanvullende eisen gesteld. Voor andere werkzaamheden dan hierboven genoemd, is voor de soorten in tabel 1 wel een ontheffing nodig. Een ontheffingaanvraag voor deze soorten wordt getoetst aan het criterium 'doet geen afbreuk aan gunstige staat van instandhouding van de soort' (zgn. lichte toets). *De soorten van tabel 1 zijn dus voor de gedragscode niet relevant.*

5.2 De soorten van tabel 1

Dit zijn algemene soorten waarvoor een algehele vrijstelling geldt van artikel 8 tot en met 12 van de Flora- en faunawet. *Deze zijn dus voor de gedragscode niet relevant.*

Tabel 1: Algemene soorten

Zoogdieren	
Aardmuis	<i>Microtus agrestis</i>
Bosmuis	<i>Apodemus sylvaticus</i>
Bunzing	<i>Mustela putorius</i>
Dwergmuis	<i>Micromys minutus</i>
Dwergspitsmuis	<i>Sorex minutus</i>
Egel	<i>Erinaceus europeus</i>
Gewone bosspitsmuis	<i>Sorex araneus</i>
Haas	<i>Lepus europeus</i>
Hermelijn	<i>Mustela erminea</i>
Huisspitsmuis	<i>Crocidura russula</i>
Konijn	<i>Oryctolagus cuniculus</i>
Mol	<i>Talpa europea</i>
Ondergrondse woelmuis	<i>Pitymys subterraneus</i>
Ree	<i>Capreolus capreolus</i>
Rosse woelmuis	<i>Clethrionomys glareolus</i>
Tweekleurige bosspitsmuis	<i>Sorex coronatus</i>
Veldmuis	<i>Microtus arvalis</i>
Vos	<i>Vulpes vulpes</i>
Wezel	<i>Mustela nivalis</i>
Woelrat	<i>Arvicola terrestris</i>

¹⁹ Zie: de brochure Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en faunawet (http://www.hetinvloket.nl/portal/page?_pageid=122.1780509&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_file_id=41764).

<u>Reptielen en amfibieën</u>	
Bastaardkikker	<i>Rana esculenta</i>
Bruine kikker	<i>Rana temporaria</i>
Gewone pad	<i>Bufo bufo</i>
Kleine watersalamander	<i>Triturus vulgaris</i>
Meerkikker	<i>Rana ridibunda</i>

<u>Mieren</u>	
Behaarde rode bosmier	<i>Formica rufa</i>
Kale rode bosmier	<i>Formica polyctena</i>
Stronkmier	<i>Formica truncorum</i>
Zwartrugbosmier	<i>Formica pratensis</i>

<u>Slakken</u>	
Wijngaardslak	<i>Helix pomatia</i>

<u>Vaatplanten</u>	
Aardaker	<i>Lathyrus tuberosus</i>
Akkerklokje	<i>Campanula rapunculoides</i>
Brede wespenorchis	<i>Epipactis helleborine</i>
Breed klokje	<i>Campanula latifolia</i>
Dotterbloem	<i>Caltha palustris</i>
Gewone vogelmelk	<i>Ornithogalum umbellatum</i>
Grasklokje	<i>Campanula rotundifolia</i>
Grote kaardenbol	<i>Dipsacus fullonum</i>
Kleine maagdenpalm	<i>Vinca minor</i>
Knikkende vogelmelk	<i>Ornithogalum nutans</i>
Koningsvaren	<i>Osmunda regalis</i>
Slanke sleutelbloem	<i>Primula elatior</i>
Zwanebloem	<i>Butomus umbellatus</i>

5.3 De soorten van tabel 2

Tabel 2 bevat een aantal soorten die betrekkelijk zeldzaam zijn.

Het toetsingskader voor activiteiten die mogelijk schade berokkenen aan soorten uit deze tabel staat vermeld in bijlage 2 van dit document.

Soorten van tabel 2

Zoogdieren	
Damhart	Dama dama
Edelhert	Cervus elaphus
Eekhoorn	Sciurus vulgaris
Grijze zeehond	Halichoerus grypus
Grote bosmuis	Apodemus flavicollis
Steenmarter	Martes foina
Wild zwijn	Sus scrofa

Reptielen en amfibieën	
Alpenwatersalamander	Triturus alpestris
Levendbarende hagedis	Lacerta vivipara

Dagvlinders	
Moerasparelmoervlinder	Euphydryas aurinia
Vals heideblauwtje	Lycaeides idas

Vissen	
Kleine modderkruiper	Cobitis taenia
Meerval	Silurus glanis
Rivierdonderpad	Cottus gobio

Vaatplanten	
Aangebrande orchis	Orchis ustulata
Aapjesorchis	Orchis simian
Beenbreek	Narthecium ossifragum
Bergklokje	Campanula rhomboidalis
Bergnachtorchis	Platanthera chlorantha
Bijenorchis	Ophrys apifera
Blaasvaren	Cystopteris fragilis
Blauwe zeedistel	Eryngium maritimum
Bleek bosvogeltje	Cephalantera damasonium
Bokkenorchis	Himantoglossum hircinum
Brede orchis	Dactylorhiza majalis majalis
Bruinrode wespenorchis	Epipactis atrorubens
Daslook	Allium ursinum
Dennenorchis	Goodyera repens
Duitse gentiaan	Gentianella germanica
Franjegentiaan	Gentianella ciliata
Geelgroene wespenorchis	Epipactis muelleri
Gele helmbloem	Pseudofumaria lutea
Gevlekte orchis	Dactylorhiza maculata

Groene nachtorchis	Coeloglossum viride
Groensteel	Asplenium viride
Grote keverorchis	Listera ovata
Grote muggenorchis	Gymnadenia conopsea
Gulden sleutelbloem	Primula veris
Harlekijn	Orchis morio
Herfstschoeфорchis	Spiranthes spiralis
Hondskruid	Anacamptis pyramidalis
Honingorchis	Herminium monorchis
Jeneverbes	Juniperus communis
Klein glaskruid	Parietaria judaica
Kleine keverorchis	Listera cordata
Kleine zonnedauw	Drosera intermedia
Klokjesgentiaan	Gentiana pneumonanthe
Kluwenklokje	Campanula glomerata
Koraalwortel	Corallorhiza trifida
Kruisbladgentiaan	Gentiana cruciata
Lange ereprijs	Veronica longifolia
Lange zonnedauw	Drosera anglica
Mannetjesorchis	Orchis mascula
Maretak	Viscum album
Moeraswespenorchis	Epipactis palustris
Muurbloem	Erysimum cheiri
Parnassia	Parnassia palustris
Pijlscheefkelk	Arabis hirsuto sagittata
Poppenorchis	Aceras anthropophorum
Prachtklokje	Campanula persicifolia
Purperorchis	Orchis purpurea
Rapunzelklokje	Campanula rapunculus
Rechte driehoeksvaren	Gymnocarpium robertianum
Rietorchis	Dactylorhiza majalis praetermissa
Ronde zonnedauw	Drosera rotundifolia
Rood bosvogeltje	Cephalanthera rubra
Ruig klokje	Campanula trachelium
Schubvaren	Ceterach officinarum
Slanke gentiaan	Gentianella amarella
Soldaatje	Orchis militaris
Spaanse ruiter	Cirsium dissectum
Steenanjer	Dianthus deltoides
Steenbreekvaren	Asplenium trichomanes
Stengelloze sleutelbloem	Primula vulgaris
Stengelomvattend havikskruid	Hieracium amplexicaule
Stijf hardgras	Catapodium rigidum
Tongvaren	Asplenium scolopendrium
Valkruid	Arnica montana
Veenmosorchis	Hammarbya paludosa
Veldgentiaan	Gentianella campestris
Veldsalie	Salvia pratensis
Vleeskleurige orchis	Dactylorhiza incarnata
Vliegenorchis	Ophrys insectifera

Vogelnestje	<i>Neottia nidus-avis</i>
Voorjaarsadonis	<i>Adonis vernalis</i>
Wantsenorchis	<i>Orchis coriophora</i>
Waterdrieblad	<i>Menyanthes trifoliata</i>
Weideklokje	<i>Campanula patula</i>
Welriekende nachtorchis	<i>Platanthera bifolia</i>
Wilde gagel	<i>Myrica gale</i>
Wilde herfsttijloos	<i>Colchicum autumnale</i>
Wilde kievitsbloem	<i>Fritillaria meleagris</i>
Wilde marjolein	<i>Origanum vulgare</i>
Wit bosvogeltje	<i>Cephalanthera longifolia</i>
Witte muggenorchis	<i>Pseudorchis albida</i>
Zinkviooltje	<i>Viola lutea calaminaria</i>
Zomerklokje	<i>Leucojum aestivum</i>
Zwartsteel	<i>Asplenium adiantum-nigrum</i>

<u>Kevers</u>	
Vliegend hert	<i>Lucanus cervus</i>

<u>Kreeftachtigen</u>	
Rivierkreeft	<i>Astacus astacus</i>

5.4 De soorten van tabel 3 en vogels

Deze tabel bevat de soorten die genoemd worden in bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn (Europees zeldzame/of bedreigde soorten) en een aantal - doorgaans zeer zeldzame - soorten die de Nederlandse Staat in bijlage 1 bij het Vrijstellingsbesluit daaraan heeft toegevoegd. Eenzelfde beschermingsniveau als soorten van tabel 3 komen vogels toe. Met vogels dient met andere woorden op eenzelfde wijze te worden omgegaan als met de soorten van tabel 3. Het toetsingskader voor activiteiten die mogelijk schade berokkenen aan soorten uit deze tabel staat vermeld in bijlage 2 van dit document.

Soorten van tabel 3

A. Soorten genoemd in bijlage 1 Vrijstellingsbesluit

Zoogdieren	
Boommarter	Martes martes
Das	Meles meles
Eikelmuis	Eliomys quercinus
Gewone zeehond	Phoca vitulina
Veldspitsmuis	Crocidura leucodon
Waterspitsmuis	Neomys fodiens

Reptielen en amfibieën	
Adder	Vipera berus
Hazelworm	Anguis fragilis
Ringslang	Natrix natrix
Vinpootsalamander	Triturus helveticus
Vuursalamander	Salamandra salamandra

Vissen	
Beekprik	Lampetra planeri
Bittervoorn	Rhodeus cericeus
Elrits	Phoxinus phoxinus
Gestippelde alver	Alburnoides bipunctatus
Grote modderkruiper	Misgurnus fossilis
Rivierprik	Lampetra fluviatilis

Dagvlinders	
Bruin dikkopje	Erynnis tages
Dwergblauwtje	Cupido minimus
Dwergdikkopje	Thymelicus acteon
Groot geaderd witje	Aporia crataegi
Grote ijsvogelvlinder	Limenitis populi
Heideblauwtje	Plebejus argus
Iepepage	Strymonidia w-album
Kalkgraslanddikkopje	Spialia sertorius
Keizersmantel	Argynnis paphia
Klaverblauwtje	Cyaniris semiargus
Purperstreepparelmoervlinder	Brenthis ino
Rode vuurvlinder	Palaeochrysophanus hippothoe
Rouwmantel	Nymphalis antiopa
Tweekleurig hooibeestje	Coenonympha arcania

Veenbesparelmoervlinder	Bolaria aquilonais
Veenhooibeestje	Coenonympha tullia
Veldparelmoervlinder	Melitaea cinxia
Woudparelmoervlinder	Melitaea diamina
Zilvervlek	Clossiana euphrosyne

<u>Vaatplanten</u>	
Groot zeegras	Zostera marina

B. Soorten genoemd in bijlage IV Habitatrichtlijn

<u>Zoogdieren</u>	
Baardvleermuis	Myotis mystacinus
Bechstein's vleermuis	Myotis bechsteini
Bever	Castor fiber
Bosvleermuis	Nyctalus leisleri
Brandt's vleermuis	Myotis brandtii
Bruinvis	Phocoena phocoena
Euraziatische lynx	Lynx lynx
Franjestaart	Myotis nattereri
Gewone dolfin	Delphinus delphis
Gewone dwergvleermuis	Pipistrellus pipistrellus
Gewone grootoorvleermuis	Plecotus auritus
Grijze grootoorvleermuis	Plecotus austriacus
Grote hoefijzerneus	Rhinolophus ferrumequinum
Hamster	Cricetus cricetus
Hazelmuis	Muscardinus avellanarius
Ingekorven vleermuis	Myotis emarginatus
Kleine dwergvleermuis	Pipistrellus pygmaeus
Kleine hoefijzerneus	Rhinolophus hipposideros
Laatvlieger	Eptesicus serotinus
Meervleermuis	Myotis dasycneme
Mopsvleermuis	Barbastella barbastellus
Nathusius' dwergvleermuis	Pipistrellus nathusii
Noordse woelmuis	Microtus oeconomus
Otter	Lutra lutra
Rosse vleermuis	Nyctalus noctula
Tuimelaar	Tursiops truncatus
Tweekleurige vleermuis	Vespertilio murinus
Vale vleermuis	Myotis myotis
Watervleermuis	Myotis daubentonii
Wilde kat	Felis silvestris
Witflankdolfijn	Lagenorhynchus acutus
Witsnuitdolfijn	Lagenorhynchus albirostris

<u>Reptielen en amfibieën</u>	
Boomkikker	Hyla arborea
Geelbuikvuurpad	Bombina variegata
Gladde slang	Coronella austriacus
Heikikker	Rana arvalis

Kamsalamander	Triturus cristatus
Knoflookpad	Pelobates fuscus
Muurhagedis	Podarcis muralis
Poelkikker	Rana lessonae
Rugstreepad	Bufo calamita
Vroedmeesterpad	Alytes obstetricans
Zandhagedis	Lacerta agilis

<u>Dagvlinders</u>	
Donker pimperlblauwtje	Maculinea nausithous
Grote vuurvlinder	Lycaena dispar
Pimperlblauwtje	Maculinea teleius
Tijmblauwtje	Maculinea arion
Zilverstreephooibeestje	Coenonympha hero

<u>Libellen</u>	
Bronslibel	Oxygastra curtisii
Gaffellibel	Ophiogomphus cecilia
Gevlekte witsnuitlibel	Leucorrhinia pectoralis
Groene glazenmaker	Aeshna viridis
Noordse winterjuffer	Sympecma paedisca
Oostelijke witsnuitlibel	Leucorrhinia albifrons
Rivierrombout	Stylurus flavipes
Sierlijke witsnuitlibel	Leucorrhinia caudalis

<u>Vissen</u>	
Houting	Conegonus oxyrrhynchus
Steur	Acipenser sturio

<u>Vaatplanten</u>	
Drijvende waterweegbree	Luronium natans
Groenknolorchis	Liparis loeselii
Kruipend moerasscherm	Apium repens
Zomerschroeforchis	Spiranthes aestivalis

<u>Kevers</u>	
Brede geelrandwaterroofkever	Dytiscus latissimus
Gestreepte waterroofkever	Graphoderus bilineatus
Heldenbok	Cerambyx cerdo
Juchtleerkever	Osmoderma eremita

<u>Weekdieren</u>	
Bataafse stroommossel	Unio crassus
Platte schijfhoren	Anisus vorticulus

Vogels

<u>Vogels</u>	
Alle inheemse vogelsoorten	

Bijlage 1: Overzicht van mogelijkheden tot vrijstelling van de vergunningplicht voor waterschappen

Bijlage 1: Overzicht van mogelijkheden tot vrijstelling van de vergunningplicht voor waterschappen

Categorie	Vrijstelling van de verbodsbepalingen:	Algemene soorten	Juridisch zwaarder beschermde soorten	
		Soorten van tabel 1	Soorten van tabel 2	Soorten van tabel 3 en vogels
Bestendig beheer en onderhoud	Art. 8 t/m 12			
Ruimtelijke ontwikkeling en inrichting	Art. 8 t/m 12			

Legenda

	Algehele vrijstelling, mits voldoende voorzorgsmaatregelen zijn getroffen (algemene zorgplicht)
	Vrijstelling, mits in het bezit van een goedgekeurde gedragscode. Zonder goedgekeurde gedragscode is een ontheffing verplicht
	Ontheffing verplicht

NB. In alle situaties geldt:

- algemene zorgplicht is verplicht;
- een activiteit mag nooit leiden tot een bedreiging van een populatie van een beschermde soort in de desbetreffende omgeving ('geen aantasting van de gunstige staat van instandhouding van een soort').

Bijlage 2: Achtergronden bij de Flora- en faunawet en de gedragscode

Bijlage 2: Achtergronden bij de Flora- en faunawet en de gedragscode

De Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet beoogt de bescherming van in het wild levende planten en dieren. Dit gebeurt onder meer door middel van:

- een algemene zorgplicht;
- enkele verbodsbepalingen.

Voor de verbodsbepalingen kent de Flora- en faunawet zowel vrijstellingsmogelijkheden als een ontheffingsplicht. Ontheffingen en vrijstellingen worden alleen verleend indien werkzaamheden geen afbreuk doen aan de duurzame instandhouding van de onderhavige planten- of dierpopulatie(s). Voor soorten die in bijlage IV van de Habitatrichtlijn worden genoemd en voor de per Algemene Maatregel van Bestuur ('Vrijstellingsbesluit') aangewezen zeldzame en bedreigde soorten gelden daarnaast verzwaarde eisen.

Algemene zorgplicht

Artikel 2 van de Flora- en faunawet formuleert de algemene zorgplicht aldus:

1. Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor de in het wild levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving;
2. De zorg, bedoeld in het eerste lid, houdt in ieder geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen voor flora of fauna kunnen worden veroorzaakt, verplicht is dergelijk handelen achterwege te laten voor zover zulks in redelijkheid kan worden gevergd, dan wel alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde die gevolgen te voorkomen of, voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.

Verbodsbepalingen

De volgende artikelen zijn in dit kader relevant:

Artikel 8

Het is verboden planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.

Artikel 9

Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.

Artikel 10

Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, opzettelijk te verontrusten.

Artikel 11

Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.

Artikel 12

Het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

Het wettelijk regime voor de juridisch zwaarder beschermde soorten

Regime ten aanzien van de soorten uit tabel 2

Als iemand activiteiten onderneemt die zijn te kwalificeren als:

- 1) bestendig beheer en onderhoud
- 2) bestendig gebruik
- 3) ruimtelijke ontwikkeling en inrichting

geldt een vrijstelling voor de soorten in tabel 2 voor artikel 8 tot en met 12 van de Flora- en faunawet, mits activiteiten worden uitgevoerd op basis van een door de Minister van Economische zaken, Landbouw en Innovatie goedgekeurde gedragscode.

Voor andere activiteiten dan hierboven genoemd is voor de soorten in tabel 2 een ontheffing nodig. Een ontheffingaanvraag voor deze soorten wordt getoetst aan het criterium 'doet geen afbreuk aan gunstige staat van instandhouding van de soort' (zgn. lichte toets).

Regime ten aanzien van de soorten uit tabel 3

Als iemand activiteiten onderneemt die zijn te kwalificeren als:

- 1) bestendig beheer en onderhoud
- 2) bestendig gebruik

geldt een vrijstelling voor de soorten in tabel 3 voor artikel 8 tot en met 12 van de Flora- en faunawet, mits activiteiten worden uitgevoerd op basis van een door de Minister van Economische zaken, Landbouw en Innovatie goedgekeurde gedragscode.

Deze vrijstelling is enigszins beperkt. Voor activiteiten die zijn te kwalificeren als:

- 1) bestendig beheer en onderhoud in de landbouw en bosbouw
- 2) bestendig gebruik

geldt geen vrijstelling voor artikel 10 van de Flora- en faunawet (opzettelijke verstoring). Alsdan zal een ontheffing aangevraagd moeten worden.

Als iemand activiteiten onderneemt die zijn te kwalificeren als:

- 1) ruimtelijke ontwikkeling en inrichting

geldt voor soorten in tabel 3 geen vrijstelling voor overtreding van de artikelen 8 tot en met 12, ook niet op basis van een gedragscode. Voor deze situaties dient een ontheffing te worden aangevraagd.

Een ontheffing is nodig als de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats van een soort niet kan worden gegarandeerd door mitigerende maatregelen. Het gaat hierbij om de functies van het leefgebied, die er voor zorgen dat een soort succesvol kan rusten of voortplanten. Bijvoorbeeld migratieroutes of foerageergebieden.

Bij de beoordeling door de Minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie komen de volgende vragen aan de orde:²⁰

1. is er sprake van een bij de wet genoemd belang, zoals volksgezondheid of openbare veiligheid?²¹
2. is er geen andere bevredigende oplossing?
3. komt de gunstige staat van instandhouding van de soort niet in gevaar?

De Minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie beoordeelt vervolgens of het wettelijk belang zwaarder weegt dan het overtreden van de verbodsbepaling(en).

²⁰ Zie uitgebreider: de brochure Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en faunawet (http://www.hetInVloket.nl/portal/page?_pageid=122.1780509&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_file_id=41764).

²¹ Voor een meer uitgebreide opsomming van belangen zie verwezen naar pagina 17 van de brochure Buiten aan het Werk? Houd tijdig rekening met beschermde planten en dieren! (http://www.hetInVloket.nl/portal/page?_pageid=122.1780509&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_file_id=19605).

Voor soorten als genoemd in bijlage 1 van het Vrijstellingsbesluit kan ontheffing worden aangevraagd op grond van de belangen uit dit besluit. De meest voorkomende belangen waarvoor in de praktijk ontheffing wordt aangevraagd zijn:²²

- bescherming van flora en fauna (b);
- volksgezondheid of openbare orde (d);
- dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten (e);
- uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling (j).

Voor soorten als genoemd in bijlage IV van de Habitatrichtlijn geldt dat alleen ontheffing kan worden verkregen op grond van een belang uit de Habitatrichtlijn. Dat zijn:

- bescherming van flora en fauna (b);
- volksgezondheid of openbare orde (d);
- dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten (e).

Vogels

Voor vogels kan alleen ontheffing worden verkregen op grond van een belang uit de Vogelrichtlijn. Dat zijn;

- bescherming van flora en fauna (b);
- veiligheid van het luchtverkeer (c);
- volksgezondheid of openbare orde (d).

De Gedragscode volgens het Vrijstellingsbesluit

Om als vrijstelling voor de vergunningplicht te gelden dient een gedragscode te worden goedgekeurd door de Minister van Economische zaken, Landbouw en Innovatie. Artikel 16c van het Vrijstellingsbesluit geeft aan:

1. *Een gedragscode, als bedoeld in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, wordt slechts goedgekeurd, indien hierin een wijze van uitvoering van werkzaamheden of gebruik is beschreven waarmee naar het oordeel van Onze Minister afdoende gewaarborgd is dat ten aanzien van de in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, bedoelde soorten:*
  - *geen benutting of economisch gewin plaatsvindt;*
  - *zorgvuldig wordt gehandeld, hetgeen inhoudt dat:*
    - 1e. *slechts werkzaamheden verricht worden of gebruik plaatsvindt waarvan geen wezenlijke invloed uitgaat op de in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, bedoelde soorten;*
    - 2e. *wat betreft dieren voorafgaand en tijdens de werkzaamheden of het gebruik in redelijkheid alles wordt verricht of gelaten om te voorkomen of zoveel mogelijk te beperken dat:*
      - i. *de in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, bedoelde dieren worden gedood, verwond, gevangen, bemachtigd of met het oog daarop worden opgespoord;*
      - ii. *nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfsplaatsen van de in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, bedoelde dieren worden beschadigd, vernield, uitgehaald, weggenomen of verstoord;*
      - iii. *eieren van de in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, bedoelde dieren worden beschadigd of vernield.*
2. *Onze Minister kan het goedkeuringsbesluit intrekken, indien naar zijn oordeel de staat van instandhouding van de soorten, bedoeld in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, of de trend van de staat van instandhouding van deze soorten daartoe noodzaakt.*

²² De letter verwijst naar de corresponderende letter in artikel 2 van het Besluit vrijstelling bescherming dier- en plantensoorten ('Vrijstellingsbesluit').

Onder de in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, bedoelde soorten verstaat men de Vrijstellingsbesluitcategorieën: 'habitatrichtlijnsoorten', 'soorten van bijlage 1 bij het Vrijstellingsbesluit', 'vogels' en 'overige soorten'. Deze soorten komen overeen met de soorten in hoofdstuk 5 van dit document.

Het Vrijstellingsbesluit licht de gedragscode vervolgens als volgt toe:

'In het Vrijstellingsbesluit worden (aan de gedragscode, red.) geen eisen gesteld. Het bedrijfsleven kan daar zelf een invulling aan geven. (...) Hoe concreter en duidelijker de gedragscode is, des te gemakkelijker kan worden aangetoond dat gehandeld is conform de gedragscode. Daarnaast ligt het in de rede dat de sectoren in bepaalde fasen van de werkprocessen gegevens vastleggen. Hierbij kan gedacht worden aan gegevens over de beschermde planten en dieren die bij een bepaald project bij inventarisaties aangetroffen zijn. Dergelijke documenten kunnen bijdragen om aan te tonen dat conform de goedgekeurde gedragscode gehandeld is.'

(...)

'De opsteller van een gedragscode dient te bezien welke invloed door hem uit te voeren werkzaamheden of gebruik heeft op beschermde soorten. Indien van de werkzaamheden of het gebruik wezenlijke invloed uitgaat op beschermde soorten, zal de gebruiker de uitvoering van de werkzaamheden of het gebruik dusdanig dienen aan te passen dat die wezenlijke invloed vermeden kan worden.

Om wezenlijke invloed te vermijden, kan het bijvoorbeeld noodzakelijk zijn het leefgebied van de soort te behouden. Indien het leefgebied bij de werkzaamheden of het gebruik toch vernietigd dient te worden, kan het ter voldoening aan de zorgvuldigheidsnormen nodig zijn om compenserende maatregelen te treffen.

In het kader van zorgvuldig handelen is ook de planning van belang. Om wezenlijke invloed te voorkomen kan het nodig zijn dat werkzaamheden en gebruik niet verricht worden in de voortplantings- of broedtijd. In de gedragscode kan beschreven worden hoe hiermee omgegaan wordt.

Wat betreft dieren houdt het zorgvuldig handelen voorts in elk geval in dat al het redelijke wordt gedaan of gelaten om te voorkomen dat dieren bijvoorbeeld worden gedood of opzettelijk verontrust. Dit kan in een gedragscode verankerd worden door een beschrijving te geven van de werkprocessen of de wijze van gebruik in relatie tot de in artikel 16b, tweede lid, onderdeel b, bedoelde beschermde diersoorten. Zo kan bijvoorbeeld worden beschreven dat bij het kappen van bomen in het broedseizoen, bomen gespaard worden waarin zich een nest met een broedende vogel bevindt en geen werkzaamheden worden uitgevoerd binnen een bepaalde afstand tot bomen waarin zich nesten met broedende vogels bevinden.'

Handhaving

Over de handhaving van de Flora- en faunawet in het algemeen en de rol van de gedragscode stelt de Toelichting op het Vrijstellingsbesluit:

'De gebruiker dient ten genoegen van de handhaver aan te tonen dat hij handelt conform de goedgekeurde gedragscode. De bewijslast ligt derhalve bij de gebruiker van de vrijstellingen. De gebruiker van de vrijstellingen is vrij om te bepalen hoe hij dit aantoont.

Over het algemeen zal een gedragscode die concreet en duidelijk geformuleerd is het voldoen aan de bewijslast vergemakkelijken. Het verdient aanbeveling bij het opstellen van de gedragscode reeds rekening te houden met de bewijslast. Voorts kan het vastleggen van gegevens in bepaalde fasen van de werkprocessen bijdragen aan het voldoen aan de bewijslast, bijvoorbeeld gegevens over de beschermde dieren en planten die zijn aangetroffen bij de inventarisaties.'

Het verdient derhalve aanbeveling om gegevens over de aanwezigheid van beschermde soorten én over uw werkwijze goed te documenteren. Dit geldt overigens in alle gevallen, ook als er niet volgens deze gedragscode wordt gewerkt.

Bijlage 3: Goedkeuringsbesluit

Bijlage 3: Goedkeuringsbesluit

Ministerie van
Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Directie Natuur

Unie van Waterschappen
De heer mr. R.J. van der Kluit,
algemeen directeur
Postbus 93128
2509 AE 's-GRAVENHAGE

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

uw brief van	uw kenmerk	ons kenmerk	datum
9 november 2005	24978 WB/EL	DN. 2006/1934	10 juli 2006
onderwerp	doorkiesnummer	bijlagen	
Goedkeuringsbesluit gedragscode voor Waterschappen. (TRC 2006/3652)	3784937		

Geachte heer Van der Kluit,

Naar aanleiding van uw hierboven vermelde brief waarmee u mij de *Gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen* aanbiedt met het verzoek deze goed te keuren, deel ik u het volgende mede.

Op het ontwerpgoedkeuringsbesluit zijn in het kader van de uniforme voorbereidingsprocedure van de Algemene Wet Bestuursrecht 8 zienswijzen ingebracht. De ingebrachte zienswijzen vormen voor mij geen aanleiding om goedkeuring aan de gedragscode te onthouden. Zij vormen wel aanleiding voor enige aanvullingen in het definitieve besluit.

Wettelijk kader

Op basis van artikel 16b van het *Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten Flora- en faunawet* gelden de verboden, bedoeld in de artikelen 8 tot en met 12 van de Flora- en faunawet niet bij de uitvoering van werkzaamheden in het kader van bestendig beheer of onderhoud van vaarwegen, watergangen, waterkeringen, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen en bermen en bij de uitvoering van werkzaamheden in het kader van natuurbeheer en ruimtelijke ontwikkeling en inrichting, mits de werkzaamheden plaatsvinden overeenkomstig een door de minister van LNV-goedgekeurde gedragscode. De vrijstelling voor ruimtelijke ontwikkeling en inrichting geldt niet voor beschermde soorten van bijlage IV van de Habitatrictlijn en bijlage 1 van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten.

Een gedragscode wordt conform artikel 16c van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten slechts goedgekeurd indien hierin een wijze van uitvoering van werkzaamheden is beschreven, waarmee afdoende gewaarborgd is dat ten aanzien van beschermde soorten:

- geen benutting of economisch gewin plaatsvindt;
- zorgvuldig wordt gehandeld.

Zorgvuldig handelen houdt in dat van de in de gedragscode beschreven werkzaamheden geen wezenlijke invloed uitgaat op beschermde soorten en voorafgaand en tijdens de werkzaamheden in redelijkheid alles wordt verricht of gelaten om schade aan beschermde diersoorten te voorkomen.

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit
Directie Natuur
Willem Witsenplein 6
Postadres: Postbus 20401
2500 EK 's-Gravenhage
Telefoon: 070 - 3786868
Fax: 070 - 3786100

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
10 juli 2006	DN: 2006/1934	2

Overwegingen

Algemeen

Onder 2.4 van de gedragscode is een opsomming gegeven van de werkzaamheden waarop de code betrekking heeft. Dit zijn werkzaamheden die tot doel hebben om het watersysteem te laten voldoen aan de maatvoering die in de legger of in onderhouds-plannen is neergelegd. Deze werkzaamheden zijn naar mijn oordeel te vatten onder het belang bestendig beheer of onderhoud aan infrastructuur in artikel 16b van het *Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten Flora- en faunawet*. Met dien verstande dat onderhoud en beheer van recreatieve voorzieningen en toegangsvoorzieningen als hekwerken en afrasteringen hier niet onder vallen. De vrijstelling in het kader van bestendig beheer en onderhoud aan infrastructuur is verleend in het belang van de bescherming van flora en fauna en in het belang van openbare veiligheid. Het onderhoud en beheer van voornoemde voorziening is hier naar mijn oordeel niet onder te vatten, tenzij voornoemde voorzieningen noodzakelijk zijn ten behoeve van de bescherming van de waterstaatkundige infrastructuur of de flora en fauna. In de paragrafen 2.4 en 2.5 dient daarom voor de term 'recreatieve voorzieningen' te worden gelezen: voorzieningen in het kader van recreatief medegebruik ter bescherming van de waterstaatkundige infrastructuur of ter bescherming van de flora en fauna. Voor "toegangsvoorzieningen als hekwerken en afrasteringen" dient te worden gelezen: voorzieningen ten behoeve van de bescherming van de waterstaatkundige infrastructuur of ter bescherming van flora en fauna, zoals hekwerken en afrasteringen.

De gedragscode heeft tevens betrekking op de aanleg van onder andere waterkeringen en retentiegebieden, herprofilering van oevers en walkanten, de bouw en sloop van gebouwen en de sanering van waterbodems. Een opsomming hiervan staat onder 2.5. Deze werkzaamheden zijn naar mijn oordeel te vatten onder het belang ruimtelijke ontwikkeling en inrichting in artikel 16b van het *Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten Flora- en faunawet*.

Alle werkzaamheden, waarop de gedragscode betrekking heeft, zijn naar hun aard gericht op het uitvoeren van reguliere waterschapstaken en niet op het gebruik, zowel commercieel als niet-commercieel, van afzonderlijk beschermde soorten.

De voorzorgsmaatregelen in de gedragscode zijn minimumnormen voor zorgvuldig handelen, waar een waterschap zich in ieder geval aan moet houden. Waar in de gedragscode staat "in redelijkheid", "in beginsel", "verdient aanbeveling" of "indicatief" beschouw ik de daar beschreven voorzorgsmaatregel als de concreet na te leven gedragsregel. Afwijking van een in de gedragscode beschreven gedragsregel of een in dit goedkeuringsbesluit voorgeschreven aanvulling daarop valt niet onder de reikwijdte van de goedkeuring. In een dergelijk geval dient ontheffing te worden aangevraagd.

De vrijstelling van de verbodsbepalingen in de artikelen 8 tot en met 12 van de Flora- en faunawet geldt slechts als aantoonbaar wordt gehandeld conform de gedragscode. De toepassing van de gedragscode moet daarom goed worden gedocumenteerd. In de gedragscode is niet voorzien in de wijze waarop dit moet gebeuren. Het is de verantwoordelijkheid van elk waterschap om de naleving van de gedragscode goed te documenteren.

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
10 juli 2006	DN. 2006/1934	3

Inventarisatie

In de gedragscode staat dat het waterschap voor een voldoende dekkend en actueel overzicht zorgt van beschermde soorten. De maximale termijn van 10 jaar voor de actualiteit van verspreidingsgegevens vat ik zo op dat het afhankelijk is van de soort welke termijn van toepassing is (dit kan variëren van 1 tot 10 jaar). Voldoende dekkend en actueel betekent ten minste dat de informatie over het voorkomen van beschermde soorten toereikend is om als onderlegger te dienen voor het bedrijfsmatig organiseren van het beheer en onderhoud in een cyclisch regime van 5 tot 10 jaar. De gegevens worden vastgelegd op een kaart. Een eventuele markering in het veld is hierop aanvullend. Het waterschap hanteert het voorzorgsbeginsel: bij twijfel over het voorkomen van een soort, wordt óf de soort als aanwezig beschouwd óf er wordt nader onderzoek gedaan om de aanwezigheid uit te sluiten. Met deze maatregelen wordt naar mijn oordeel afdoende gewaarborgd dat ten aanzien van alle op een uitvoeringslocatie aanwezige beschermde soorten passende maatregelen genomen worden om schade aan de soorten te voorkomen. Wel met de kanttekening dat de inventarisatie van soorten moet gebeuren door een ecologisch deskundig persoon.

Voorzorgsmaatregelen

In de gedragscode zijn voorzorgsmaatregelen opgenomen om schade aan beschermde soorten te voorkomen. Deze maatregelen zijn onderverdeeld naar uitvoering bij beheer en onderhoud en uitwerking bij ruimtelijke ontwikkeling en inrichting.

De voorzorgsmaatregelen in het kader van beheer en onderhoud bestaan onder andere uit het sparen van broedkolonies en andere vaste nestplaatsen van vogels, het uitvoeren van werkzaamheden buiten de periode waarin soorten zich voortplanten of overwinteren (bijvoorbeeld maaien na 15 augustus op plaatsen waar de kwartelkoning wordt vermoed, schonen van waterlopen in de periode 15 juli tot 1 november), niet baggeren bij een watertemperatuur onder de 10°C, en het sparen van delen van de slootvegetatie en waterbodem.

De voorzorgsmaatregelen in het kader van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting bestaan onder andere het nemen van preventieve maatregelen om vestiging van een soort op een bouwterrein te voorkomen, het sparen van groeiplaatsen van beschermde muurplanten, het uitvoeren van werkzaamheden buiten de voorplantingsperiode (15 maart - 15 juli voor vogels) en overwinteringsperiode (1 november - 1 april voor amfibieën, reptielen en zoogdieren).

Naar mijn oordeel wordt door het nemen van de in de gedragscode genoemde voorzorgsmaatregelen op passende wijze gewaarborgd dat schade, en daarmee negatieve wezenlijke invloed, aan beschermde soorten wordt voorkomen. Wel met de kanttekening dat de voorzorgsmaatregelen conform de volgende aanpassingen en aanvullingen moeten worden uitgevoerd.

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
10 juli 2006	DN. 2006/1934	4

- (4.2.1) - *plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde vissoorten, amfibieën en insecten paaien, eieren afzetten, opgroeien of overwinteren.*
- (4.2.2) *maaiwerkzaamheden kunnen slechts vanaf 1 juni worden uitgevoerd, mits tijdens de werkgang goed wordt gelet op broedende vogels, en hun nesten, eieren en jongen, en bloeiende [...] plantensoorten, opdat deze tijdens het maaien gespaard worden. In gebieden die van belang zijn voor strikt beschermde amfibieën dient slechts te worden gemaaid bij droog weer, mag niet worden geklepeld en dient de snijhoogte te worden aangepast.*
- (4.2.2) *in gazons en andere intensief gebruikte en beheerde plaatsen kunnen maaiwerkzaamheden gedurende het gehele jaar door plaatsvinden, mits tijdens de werkgang goed wordt gelet op broedende vogels of andere [...] soorten.*
- (4.2.2) *delen van de vegetatie worden tijdens een maaibeurt niet of later gemaaid, opdat de functies van het leefgebied van te beschermen soorten gehandhaafd blijft.*
- *In gebieden met waterspitsmuis en/of noordse woelmuis wordt 50% van de vegetatie niet gemaaid.*
- (4.2.3) *schoning kan slechts tussen 1 juni en 15 juli worden uitgevoerd, mits [...] Groeiplaatsen van [...] beschermde planten en vogelnesten worden bij het schonen ruim gespaard (minimaal 3 meter om het nest ongemoeid laten, tussen 15 maart en 1 juni: minimaal 5 meter om het nest niet schonen).*
- (4.2.3) *op de kant gedeponeerd schoonsel wordt, op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde vissoorten, amfibieën en insecten voorkomen altijd gecontroleerd op aanwezigheid van dergelijke organismen, direct na het opschonen. Indien dergelijke organismen aanwezig zijn, worden deze teruggezet in het water. [...]*
- (4.2.3) *delen van de slootvegetatie en van de waterbodem (minimaal 50% voor vegetaties met krabbescheer, minimaal 25% voor overige slootvegetaties) worden gespaard, door het werkgebied gefaseerd te schonen, opdat de functie van het leefgebied van de te beschermen soort(en) behouden blijft en vissen en amfibieën kunnen vluchten. Het geschoonde deel van vegetaties met krabbescheer dient vanuit het gespaarde deel afdoende hersteld te zijn, voordat tot schoning van het gespaarde deel mag worden overgegaan. Tijdens het schonen worden op de kant gedeponeerde krabbescheerplanten zoveel mogelijk in het water teruggeplaatst. Voor zover de overdimensionering van waterlopen niet toelaat dat ten minste 50% van de krabbescheervegetatie en 25% van overige slootvegetaties wordt gespaard, dienen op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde soorten voorkomen zodanige andere maatregelen te worden getroffen dat het schonen van de watergang niet van wezenlijke invloed is op de populaties van die soorten. Bij het vaststellen van dergelijke maatregelen en het toezicht op de uitvoering daarvan dient een terzake deskundige te worden ingeschakeld. De maatregelen dienen te worden vastgelegd en de effecten daarvan op de betreffende soorten dienen te worden gemonitord.*

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
10 juli 2006	DN. 2006/1934	5

- (4.2.4) baggeren kan slechts tussen 1 juni en 15 juli en na het intreden van de winterrust (tussen 1 november en 1 maart), mits de werkzaamheden op kleinere schaal gefaseerd plaatsvinden. Dat wil zeggen dat lokaal zoveel leefgebied (minimaal 50% voor wateren met krabbescheervegetaties, minimaal 25% voor overige wateren) wordt gespaard als nodig is om de functies van het leefgebied van de te beschermen soort(en) te behouden. Tijdens het baggeren worden op de kant gedeponeerde krabbescheerplanten zoveel mogelijk in het water teruggeplaatst. Voor zover de overdimensionering van waterlopen niet toelaat dat ten minste 50% van de groeiplaats van de krabbescheervegetatie wordt gespaard, dienen op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde insecten voorkomen zodanige andere maatregelen te worden getroffen dat het baggeren van de watergang niet van wezenlijke invloed is op de populaties van die soorten. Bij het vaststellen van dergelijke maatregelen en het toezicht op de uitvoering daarvan dient een terzake deskundige te worden ingeschakeld. De maatregelen dienen te worden vastgelegd en de effecten daarvan op de betreffende soorten dienen te worden gemonitord. [...]
- (4.3.2) werkzaamheden op plaatsen waar [...] beschermde amfibieën, reptielen en zoogdieren worden verwacht vinden plaats buiten de overwinteringsperiode van deze soorten (1 november - 1 april). Op plaatsen waar de zandhagedis wordt verwacht vinden geen werkzaamheden plaats tijdens de voortplantingsperiode van deze soort.
- (4.3.5/4.4) het uitsteken van beschermde planten, het vangen van beschermde dieren en het elders terugplaatsen gebeurt onder begeleiding van en op aanwijzing van een ecologisch deskundig persoon met kennis van de betreffende soorten.

De gedragscode is opgesteld voor alle waterschappen. Elk waterschap verbindt zich door een besluit van het bestuur om de gedragscode na te leven. In de gedragscode staat dat een waterschap aparte protocollen opstelt voor soorten waarvoor dat waterschap, gezien de verspreiding en afhankelijkheid van het water(beheer)stelsel, een bijzondere verantwoordelijkheid heeft. Op die manier wordt naar mijn oordeel, door op lokaal niveau soortspecifieke voorzorgsmaatregelen te nemen, aanvullend op de minimumnormen, wezenlijke invloed op beschermde soorten voorkomen. Daarbij dient te worden aangegeven dat de protocollen alleen onder de reikwijdte van de goedkeuring vallen, als ze zijn (mede)opgesteld door een ecologische deskundige met kennis van de betreffende soorten.

Conclusie

Gezien bovenstaande overwegingen en met inachtneming van de aanvullingen en aanpassingen, ben ik van mening dat de gedragscode een werkwijze voorschrijft die voldoet aan de vereisten in artikel 16c van het *Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten Flora- en faunawet*.

Derhalve keur ik de *Gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen* goed.

De goedkeuring geldt voor een periode van vijf jaar. Op basis van een door de Unie van Waterschappen uitgevoerde evaluatie van de doeltreffendheid en werkbaarheid van de gedragscode, zal de minister van LNV na die periode een besluit nemen over verlenging van de goedkeuring.

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
10 juli 2006	DN. 2006/1934	6

De vrijstelling op basis van deze goedkeuring geldt overigens alleen voor die werkzaamheden en die soorten waarvoor in de gedragscode voorzorgsmaatregelen zijn opgenomen.

Voor de volledigheid wijs ik u erop dat voor het uitsteken van beschermde planten, het vangen van beschermde dieren en het elders terugplaatsen of uitzetten, een maatregel die genoemd wordt in de gedragscode om schade aan beschermde soorten te voorkomen, een ontheffing van artikel 13 van de Flora- en faunawet nodig kan zijn.

Binnen zes weken na de dag waarop mededeling is gedaan van dit besluit kunnen belanghebbenden een beroepschrift indienen bij de sector bestuursrecht van de rechtbank te Den Haag, sector bestuursrecht, Postbus 20302, 2500 EH, 's-Gravenhage.

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN
VOEDSELKwaliteit,

dr. C.P. Veerman

Vertical line at the bottom of the page.

Ministerie van
Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Directie Natuur

Unie van Waterschappen
Archief - Bibliotheek
31 AUG. 2006
Afd. *WS*
No. *32012*

Unie van Waterschappen
De heer mr. R.J. van der Kluit,
algemeen directeur
Postbus 93128
2509 AE 's-GRAVENHAGE

Kopie voor:
Archief
Div, K. 119
MT/DIR, K. 107
Lanters, K. 132
J. Scheffer, K. 8313

AFGEDAAN	
Directie NATUUR	
Afgedaan :	d.d. <i>24/8</i>
Redacteur :	Paraf: <i>[handwritten signature]</i>
Bewaartermijn :	Eeuwig <i>[handwritten mark]</i>
Onderwerp :	landbouw, natuur en voedselkwaliteit

uw brief van	uw kenmerk	ons kenmerk	datum
		DN. 2006/2407	23 augustus 2006
onderwerp		doorkiesnummer	bijlagen
Gedragscode. (TRC 2006/4339)		3784937	

Geachte heer Van der Kluit,

Op 10 juli 2006 is de gedragscode voor Waterschappen goedgekeurd. Inmiddels is tijdens overleg met uw medewerkers gebleken dat enige in het goedkeuringsbesluit voorgeschreven aanvullingen op de voor goedkeuring ingediende gedragscode aanleiding geven tot vragen en misverstanden bij zowel de Unie van Waterschappen als bij individuele waterschappen. In deze brief wordt een antwoord gegeven op de meest gestelde vragen en gepoogd gerezen misverstanden recht te zetten. Verwijzingen naar hoofdstukken hebben betrekking op de gedragscode zoals deze voor goedkeuring werd ingediend.

Tijdens bedoeld overleg is gebleken dat de Unie van Waterschappen voornemens is de in het goedkeuringsbesluit voorgeschreven aanvullende gedragsregels te integreren in een werkexemplaar van de gedragscode voor dagelijks gebruik door de waterschappen. Daar kunnen onderstaande vragen en antwoorden bij van nut zijn.

1. In hoeverre mag bij de uitvoering van werkzaamheden worden afgeweken van de in de gedragscode opgenomen gedragsregels en de in het goedkeuringsbesluit daarop gegeven aanvullingen?

In het goedkeuringsbesluit is opgenomen:

"Afwijking van een in de gedragscode beschreven gedragsregel of een in het goedkeuringsbesluit voorgeschreven aanvulling daarop valt niet onder de reikwijdte van de goedkeuring. In een dergelijk geval dient ontheffing te worden aangevraagd."

Dat betekent niet dat in alle gevallen van onvoorziene omstandigheden, waarvoor in de gedragscode en in de aanvullingen daarop in het goedkeuringsbesluit geen pasklare oplossing kon worden geboden, ontheffing is vereist. Van de werkwijze die is beschreven in hoofdstuk 4 van de gedragscode en de daarop in het goedkeuringsbesluit gegeven aanvullingen mag onder voorwaarden worden afgeweken.

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit
Directie Natuur
Willem Witsenplein 6
Postadres: Postbus 20401
2500 EK 's-Gravenhage
Telefoon: 070 - 3786868
Fax: 070 - 3786100

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
23 augustus 2006	DN. 2006/2407	2

Die voorwaarden (in de gedragscode opgenomen onder 3.1 *Algemene uitgangspunten* en 4 *De praktische uitvoering*) zijn:

- De afwijking dient overtuigend in het project- of onderhoudsplan te worden gemotiveerd.
  - Op basis van een deskundigenoordeel dient te worden onderbouwd dat de andere werkwijze geen afbreuk doet aan het duurzaam voortbestaan van (populaties van) beschermde soorten of zelfs beter is voor die soorten.
- Indien niet aan de beide hiervoor vermelde voorwaarden is voldaan, geldt de ontheffingsplicht.

2. In gebieden met waterspitsmuis en/of noordse woelmuis mag volgens het goedkeuringsbesluit 50% van de vegetatie niet worden gemaaid. Wanneer en op welke locaties en op welke vegetatietypen is deze aanvullende gedragsregel van toepassing?

Van belang is in dit verband waar deze aanvullende gedragsregel in de voor goedkeuring overgelegde gedragscode dient te worden ingepast. In paragraaf 4.2.2 *Maaien van kruidachtige vegetaties op bermen, dijken en schouwpaden* wordt onderscheid gemaakt in enerzijds algemeen te volgen gedragsregels, die betrekking hebben op fasering in tijd en ruimte en anderzijds meer specifieke gedragsregels die gelden, indien die eerder vermelde algemeen te volgen gedragsregels onvoldoende waarborg bieden voor het voorkomen van schade. De in het goedkeuringsbesluit opgenomen aanvullende gedragsregel betreffende waterspitsmuis en/of noordse woelmuis dient, overeenkomstig de in het goedkeuringsbesluit gehanteerde volgorde van de aanvullingen, te worden ingepast tussen de meer specifieke gedragsregels, die van toepassing zijn als de meer algemeen te volgen gedragsregels onvoldoende waarborg bieden voor het voorkomen van schade. Dat betekent dat in voorkomende gevallen moet worden vastgesteld of de meer algemeen geldende gedragsregels ook voor waterspitsmuis en/of noordse woelmuis al dan niet afdoende zijn. Als deze niet afdoende zijn, treedt de aanvullende gedragsregel van het goedkeuringsbesluit daarvoor in de plaats. Daar komt bij dat onder voorwaarden altijd mag worden afgeweken van zowel de meer algemene als van de meer specifieke gedragsregels van hoofdstuk 4 en van de in het goedkeuringsbesluit daarop gegeven aanvullende gedragsregels. Zie voor de voorwaarden waaronder van de gedragsregels mag worden afgeweken onder vraag 1.

Het spreekt verder vanzelf dat de in het goedkeuringsbesluit opgenomen aanvullende gedragsregel slechts van toepassing is op die gebieden waar waterspitsmuis en/of noordse woelmuis inderdaad voorkomen. Omdat de waterspitsmuis een moeilijk te inventariseren soort is en ook verspreidingsgegevens van de noordse woelmuis niet volledig en op voldoende detailniveau beschikbaar zijn, moet daarbij worden uitgegaan van de best beschikbare kennis over de verspreiding van beide soorten. Het spreekt tevens vanzelf dat de in het goedkeuringsbesluit opgenomen aanvullende gedragsregel slechts van toepassing is op die vegetatietypen die van belang zijn voor deze soorten.

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
23 augustus 2006	DN. 2006/2407	3

Voor de waterspitsmuis zijn dit vegetatietypen als rietverbond (*Phragmition*), moerasspureaverbond (*Filipendulion*) en overgangen tussen deze vegetaties en die uit het elzenverbond (*Alnion*) en het elzen-vogelkersverbond (*Alno-Padion*). De noordse woelmuis leeft vooral in vochtige tot zeer natte biotopen met een dichte gras- of struikvegetatie. Slechts waar de noordse woelmuis als enige woelmuissoort voorkomt leeft deze in drogere milieus.

3. Op de kant gedeponeerd schoonsel moet volgens het goedkeuringsbesluit op plaatsen waar juridisch zwaarder beschermde vissoorten, amfibieën en insecten voorkomen gecontroleerd worden op de aanwezigheid van dergelijke organismen. Moet dat altijd?

Van belang is in dit verband waar deze aanvullende gedragsregel in de voor goedkeuring overgelegde gedragscode dient te worden ingepast. In paragraaf 4.2.3 *Schonen van waterlopen en oevers* wordt onderscheid gemaakt in enerzijds algemeen te volgen gedragsregels, die betrekking hebben op fasering in tijd en ruimte en anderzijds meer specifieke gedragsregels die gelden, indien de eerder vermelde algemeen te volgen gedragsregels onvoldoende waarborg bieden voor het voorkomen van schade. Dat betekent dat in voorkomende gevallen moet worden vastgesteld of de meer algemeen geldende gedragsregels al dan niet afdoende zijn. Als deze niet afdoende zijn, treedt de aanvullende gedragsregel van het goedkeuringsbesluit daarvoor in de plaats. Dit betekent dat de aanvullende gedragsregel niet van toepassing is op diffuus veel voorkomende soorten en op plaatsen waar meer algemene gedragsregels voor de (populaties van) juridisch zwaarder beschermde vissoorten, amfibieën en insecten voldoende waarborg bieden. Daar komt bij dat onder voorwaarden mag worden afgeweken van zowel de meer algemene als van de meer specifieke gedragsregels van hoofdstuk 4 en van de in het goedkeuringsbesluit daarop gegeven aanvullende gedragsregels. Voor de voorwaarden waaronder van die gedragsregels mag worden afgeweken zie onder vraag 1.

4. Volgens het goedkeuringsbesluit moet van krabbenscheervegetaties bij schoning 50% worden gespaard en van overige slootvegetaties 25%. Waar dat niet mogelijk is moeten andere maatregelen worden getroffen en moeten de effecten daarvan op de soorten worden gemonitord. Moet dat altijd? Welke rol moet een daarbij in te schakelen deskundige precies spelen bij het toezicht houden op de uitvoering van bedoelde andere maatregelen? Wat moet precies worden gemonitord?

Van belang is in dit verband waar deze aanvullende gedragsregel in de voor goedkeuring overgelegde gedragscode dient te worden ingepast. In paragraaf 4.2.3 *Schonen van waterlopen en oevers* wordt onderscheid gemaakt in enerzijds algemeen te volgen gedragsregels, die betrekking hebben op fasering in tijd en ruimte en anderzijds meer specifieke gedragsregels die gelden, indien de eerder vermelde algemeen te volgen gedragsregels onvoldoende waarborg bieden voor het voorkomen van schade. Dat betekent dat in voorkomende gevallen moet worden vastgesteld of de meer algemeen geldende gedragsregels al dan niet afdoende zijn.

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
23 augustus 2006	DN. 2006/2407	4

Als deze niet afdoende zijn, treedt de aanvullende gedragsregel van het goedkeuringsbesluit daarvoor in de plaats. Daar komt bij dat onder voorwaarden mag worden afgeweken van zowel de meer algemene als van de meer specifieke gedragsregels van hoofdstuk 4 en van de in het goedkeuringsbesluit daarop gegeven aanvullende gedragsregels. Voor de voorwaarden waaronder van die gedragsregels mag worden afgeweken zie onder vraag 1.

Krabbenscheervegetaties zijn met name van belang voor de groene glazenmaker (een libellensoort van bijlage IV van de Habitatrichtlijn) en de zwarte stern (een vogelsoort van de rode lijst).

Indien niet kan worden voldaan aan de gedragsregel om 25% van de vegetatie (voor krabbenscheer 50%) ongemoeid te laten moeten andere maatregelen worden getroffen om te bewerkstelligen dat het schonen van de watergang geen wezenlijk effect heeft op de (populaties van de) relevante soorten. Bij het vaststellen van dergelijke maatregelen en het toezicht op de uitvoering daarvan dient een terzake deskundige te worden ingeschakeld. Dat betekent niet dat die terzake deskundige toezicht dient te houden gedurende de gehele werkgang. Het toezicht door de terzake deskundige kan worden ingepast binnen de controle die de waterschappen in het kader van ketenaansprakelijkheid paragraaf 4.1. *Vorbereiding van werkzaamheden* uitvoeren op in opdracht van de waterschappen door derden uitgevoerde werkzaamheden.

Waterschappen baseren hun handelen op de beschikbare kennis over de ecologie en de bescherming van soorten in hun werkgebied. Zij zullen in beginsel geen fundamenteel of toegepast onderzoek starten, zoals naar ingreep/effect-relaties (paragraaf 3.3 *Informatievoorziening*). Hier is echter sprake van maatregelen die afwijken van een voorgeschreven gedragsregel. Die maatregelen moeten ertoe leiden dat desondanks geen sprake is van wezenlijke effecten. Dat betekent dat na het uitvoeren van de maatregelen moet kunnen worden vastgesteld dat inderdaad geen sprake is van wezenlijke effecten. De in het goedkeuringsbesluit voorgeschreven monitoring dient zodanig van aard te zijn dat op basis daarvan die vaststelling kan worden gedaan.

- In het goedkeuringsbesluit wordt voorgeschreven dat tijdens het schonen op de kant gedeponeerde krabbenscheerplanten zoveel mogelijk in het water moeten worden teruggeplaatst. Waarom dit voorschrift? De bedoeling van schoning is toch juist dat planten, inclusief krabbenscheer, uit de watergang worden geruimd?
De opname van bedoeld voorschrift is een verschrijving. Het besluit waarmee dit voorschrift wordt geschrapd treft u hierbij aan.
- In het goedkeuringsbesluit wordt als aanvullende gedragsregel voorgeschreven dat baggeren tussen 1 juni en 15 juli en na het intreden van de winterrust (tussen 1 november en 1 maart) slechts mag plaatsvinden, mits de werkzaamheden op kleinere schaal gefaseerd plaatsvinden. Dat wil zeggen dat lokaal zo veel leefgebied (minimaal 50% voor wateren met krabbenscheervegetaties, minimaal 25% voor overige wateren) wordt gespaard als nodig is om de functies van het leefgebied van de te beschermen soort(en) te behouden.

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
23 augustus 2006	DN. 2006/2407	5

Waar dat niet mogelijk is moeten andere maatregelen worden getroffen en moeten de effecten daarvan op de soorten worden gemonitord. Moet dat altijd? Welke rol moet een daarbij in te schakelen deskundige precies spelen bij het toezicht houden op de uitvoering van bedoelde andere maatregelen? Wat moet precies worden gemonitord? Baggerwerkzaamheden dienen slechts plaats te vinden in de periode van 15 juli tot 1 november, met een voorkeur voor de maanden september en oktober. Als de watertemperatuur boven de 10° C is mag ook nog worden gebaggerd in november en december (paragraaf 4.2.4 *Baggeren van bodems, herprofilering en herstelwerkzaamheden aan oevers*). Het goedkeuringsbesluit schrijft voor dat, als van deze gedragsregel wordt afgeweken, aanvullende maatregelen moeten worden getroffen. Van deze in het goedkeuringsbesluit voorgeschreven aanvullende gedragsregel kan onder voorwaarden worden afgeweken. Voor die voorwaarden zie onder vraag 1. Voor de rol van een in te schakelen deskundige en voor wat moet worden gemonitord zie onder vraag 4.

7. In het goedkeuringsbesluit wordt voorgeschreven dat door de Unie van Waterschappen een evaluatie moet worden uitgevoerd naar de doeltreffendheid en werkbaarheid van de gedragscode. Welke afspraken kunnen over de opzet van die evaluatie worden gemaakt?

LNV heeft onderzoeksinstituut Alterra opdracht gegeven om objectieve criteria voor de evaluatie van gedragscodes op te stellen en daarbij de opstellers van gedragscodes en andere belanghebbenden te betrekken.

8. In het goedkeuringsbesluit wordt voorgeschreven dat in gebieden die van belang zijn voor beschermde amfibieën slechts mag worden gemaaid bij droog weer, niet mag worden geklept en de snijhoogte moet worden aangepast. Levert dat geen onwerkbare situatie op? Alle amfibieën zijn beschermd en deze komen in alle terreinen waar waterschappen actief zijn voor. Moeten werkzaamheden die reeds zijn aangevangen worden gestopt als het gaat regelen?

De in het goedkeuringsbesluit opgenomen aanvullende gedragsregel heeft slechts betrekking op de strikt beschermde soorten amfibieën en niet op de soorten die algemeen voorkomen. Dat zijn de soorten van bijlage IV van de Habitatrichtlijn en bijlage 1 van het Besluit vrijstelling beschermde diersoorten, te weten tien soorten die, met uitzondering van de rugstreepad, zijn opgenomen in de rode lijst. Het merendeel van deze soorten heeft een uiterst klein verspreidingsgebied of komt meer verspreid slechts op geïsoleerde locaties voor. Slechts vier van deze soorten komen verspreid over grotere delen van het land voor. In alle gevallen is voldoende bekend welke locaties voor deze soorten van belang zijn, met name gedurende de periode dat de jonge dieren na de metamorfose (vaak massaal) vanuit het water het land op gaan.

Het betreft hier de soorten: geelbuikvuurpad, vuursalamander, vroedmeesterpad, knoflookpad, boomkikker, poelkikker, vinpootsalamander, kamsalamander, heikikker en rugstreepad.

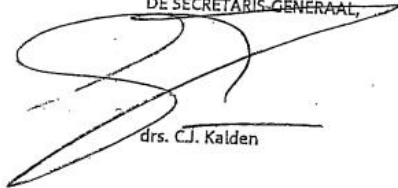
Datum   Kenmerk
23 augustus 2006   DN. 2006/2407

Vervolgblad
6

Voor nadere informatie over de kwetsbare periode, de gevoeligheid voor ingrepen en de verspreiding van deze soorten zie www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/hoofdpagina.aspx?subi=soorten&groep=4 en www.ravon.nl/amf_rep.html

Ik vertrouw erop u hiermede afdoende te hebben geïnformeerd.

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN
VOEDSELKwaliteit,
voor deze:
DE SECRETARIS-Generaal,

drs. C.J. Kalden

|

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
23 augustus 2006	DN. 2006/2407	7

Overwegende

- dat bij besluit van 10 juli 2006, kenmerk DN. 2006/1934, de gedragscode voor Waterschappen is goedgekeurd,
- dat in bedoeld besluit als aanvullende gedragsregel is opgenomen dat bij zowel het schonen als het baggeren van watergangen op de kant gedeponeerde krabbenscheerplanten zoveel mogelijk in het water worden teruggeplaatst,
- dat, waar het het baggeren van watergangen betreft, een dergelijke aanvullende gedragsregel zinvol en uitvoerbaar is,
- dat, waar het het schonen van watergangen betreft, een dergelijke aanvullende gedragsregel niet zinvol en uitvoerbaar is, omdat het schonen van watergangen immers een activiteit is waarbij een teveel aan planten, inclusief in voorkomende gevallen krabbenscheerplanten, uit de watergang wordt verwijderd,
- dat, gelet op het voorgaande, de aanvullende gedragsregel, dat bij het schonen van watergangen op de kant gedeponeerde krabbenscheerplanten zoveel mogelijk in het water worden teruggeplaatst, een verschrijving betreft;

Besluit

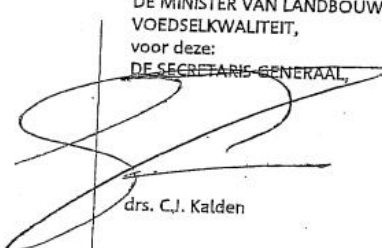
- de aanvullende gedragsregel, dat bij het schonen van watergangen op de kant gedeponeerde krabbenscheerplanten zoveel mogelijk in het water worden teruggeplaatst, in voornoemd besluit te schrappen,
- de aanvullende gedragsregel, dat bij het baggeren van watergangen op de kant gedeponeerde krabbenscheerplanten zoveel mogelijk in het water worden teruggeplaatst, in voornoemd besluit te handhaven.

Binnen zes weken na de dag waarop melding is gedaan van dit besluit kunnen belanghebbenden een beroepschrift indienen bij de sector bestuursrecht van de rechtbank te Den Haag, sector bestuursrecht, Postbus 20302, 2500 EH 's-Gravenhage.

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN
VOEDSELKwaliteit,

voor deze:

DE SECRETARIS-GENERAAL

drs. C.J. Kalden

Dienst Regelingen
Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

> Retouradres Postbus 19530 2500 CM Den Haag

Unie van Waterschappen
De heer ir. Ing. A.J. Vermuë
Postbus 93128
2509 AE DEN HAAG

Dienst Regelingen
Team Natuur

Laan van NOI 131-133
2593 BM Den Haag
Postbus 19530
2500 CM Den Haag
www.drioket.nl

T 070 378 66 88
F 070 378 6139
ffwet@mininv.nl

Onze referentie
TRCDR/2012/74

Datum **06 FEB. 2012**

Betreft Goedkeuringsbesluit Gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen

Bijlagen
1

Geachte heer Vermuë,

Naar aanleiding van uw brief van 19 oktober 2011 waarin u mij, in het kader van de Flora- en faunawet, de *Gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen* aanbiedt met het verzoek deze goed te keuren, deel ik u het volgende mee.

Hierbij ontvangt u het goedkeuringsbesluit voor de door u opgestelde gedragscode.

Zienswijzen

Het ontwerp van deze beschikking heeft vanaf 30 november 2011 gedurende zes weken ter inzage gelegen. Op het ontwerp-goedkeuringsbesluit zijn in het kader van de uniforme voorbereidingsprocedure van de Algemene Wet Bestuursrecht geen zienswijzen ingebracht. Er is voor mij derhalve geen aanleiding om goedkeuring aan de gedragscode te onthouden, noch om het definitieve goedkeuringsbesluit op enige wijze aan te passen.

Wijziging besluit

Op verzoek van de Unie van Waterschappen is het onderdeel *Gebruik gedragscode door derden* aangepast en verduidelijkt. Dit heeft echter geen inhoudelijke wijzigingen van het besluit tot gevolg.

Wettelijk kader

Beschermde soorten

De plantensoorten waarvoor de gedragscode is opgesteld zijn beschermde inheemse plantensoorten als bedoeld in artikel 3, lid 1, van de Flora- en faunawet. De diersoorten waarvoor de gedragscode is opgesteld zijn beschermde inheemse diersoorten als bedoeld in artikel 4, lid 1 en 2, van de Flora- en faunawet.

Verbodsbepalingen

In artikel 8 van de Flora- en faunawet zijn de verboden ten aanzien van inheemse plantensoorten opgenomen. In de artikelen 9 tot en met 12 van de Flora- en faunawet staan de verboden ten aanzien van inheemse diersoorten genoemd.

Vrijstelling

Op grond van artikel 75, lid 1, van de Flora- en faunawet kan bij of krachtens een algemene maatregel van bestuur onder andere vrijstelling worden verleend van de verboden bedoeld in de artikelen 8 tot en met 12 van de Flora- en faunawet.

Dienst Regelingen
Team Natuur

Vrijstelling op basis van een gedragscode

Op grond van artikel 16b, lid 1, sub a en d, van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten Flora- en faunawet (hierna te noemen: het Besluit) gelden de verboden, bedoeld in de artikelen 8 tot en met 12 van de Flora- en faunawet niet bij de uitvoering van werkzaamheden in het kader van bestendig beheer of onderhoud van infrastructuur en de uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting, mits de werkzaamheden plaatsvinden overeenkomstig een door de minister van EL&I goedgekeurde gedragscode.

Onze referentie
TRCDR/2012/74

Uitzondering(en) op de vrijstelling op basis van de gedragscode

Op grond van artikel 16b, lid 4, van het Besluit geldt de vrijstelling voor de verboden bedoeld in de artikelen 8 tot en met 12 van de Flora- en faunawet niet voor beschermde soorten genoemd in bijlage IV van de Habitatrichtlijn en bijlage 1 van het Besluit, indien er werkzaamheden uitgevoerd worden in het kader van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting. Ook voor vogels kan geen vrijstelling verleend worden als de werkzaamheden uitgevoerd worden in het kader van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting.

Goedkeuring gedragscode

Een gedragscode wordt conform artikel 16c, lid 1, van het Besluit slechts goedgekeurd indien hierin een wijze van uitvoering van werkzaamheden is beschreven, waarmee afdoende gewaarborgd is dat ten aanzien van beschermde soorten:

- a) geen benutting of economisch gewin plaatsvindt;
- b) zorgvuldig wordt gehandeld.

Zorgvuldig handelen houdt in dat van de in de gedragscode beschreven werkzaamheden geen wezenlijke invloed uitgaat op beschermde soorten en voorafgaand en tijdens de werkzaamheden in redelijkheid alles wordt verricht of gelaten om schade aan beschermde diersoorten te voorkomen.

Overwegingen

Reikwijdte van de gedragscode

Soorten

In paragrafen 2.1 en 2.5 van de gedragscode wordt de reikwijdte ervan vastgesteld: voor wat betreft 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting' tabel 2-soorten en voor wat betreft 'bestendig beheer en onderhoud' tabel 2-soorten, tabel 3-soorten en vogels.

Werkzaamheden

In paragraaf 2.4 van de gedragscode wordt een aantal werkzaamheden genoemd die onder 'bestendig beheer en onderhoud' verstaan dienen te worden. Mits het hierbij gaat om werkzaamheden die steeds gericht zijn op behoud van de bestaande situatie zijn deze werkzaamheden naar mijn oordeel te vatten onder bestendig beheer of onderhoud aan infrastructuur in artikel 16b, lid 1, onder a, van het Besluit.

In paragraaf 2.5 van de gedragscode wordt een aantal werkzaamheden genoemd die onder 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting' verstaan dienen te worden. Bij ruimtelijke ontwikkeling en inrichting betreft het ingrijpende veranderingen die leiden tot een functieverandering of uiterlijke verandering van het gebied. De hierboven beschreven werkzaamheden zijn naar mijn oordeel te vatten onder ruimtelijke ontwikkeling en inrichting in artikel 16b, lid 1, onder d, van het Besluit.

Dienst Regelingen
Team Natuur

Onze referentie
TRCDR/2012/74

Soorten genoemd in Bijlage IV van de Habitatrichtlijn¹

De vrijstelling van de verbodsbepalingen wordt voor soorten genoemd in Bijlage IV van de Habitatrichtlijn alleen verleend op grond van de in artikel 16 van de Habitatrichtlijn genoemde afwijkingsmogelijkheden. Naar mijn oordeel passen de genoemde werkzaamheden binnen de afwijkingsoorzaken genoemd in artikel 16 van de Habitatrichtlijn. De in de *Gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen* genoemde werkzaamheden worden uitgevoerd ter bescherming van wilde flora en fauna en de instandhouding van natuurlijke habitats, in het belang van de volksgezondheid en de openbare veiligheid of om andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten. Op grond hiervan biedt de Habitatrichtlijn naar mijn mening ruimte om van de verbodsbepalingen af te wijken en kan voor wat betreft de in deze Gedragscode opgenomen activiteiten onverkort vrijstelling van de verboden genoemd in de artikelen 8 tot en met 12 van de Flora- en faunawet gelden, zolang de activiteiten geen ruimtelijke ontwikkeling en inrichting betreffen als genoemd in artikel 16b, lid 1, onder d, van het Besluit.

Vogelrichtlijn²

De vrijstelling van de verbodsbepalingen genoemd in de Vogelrichtlijn wordt ten aanzien van vogels alleen verleend op grond van de in artikel 9 van de Vogelrichtlijn genoemde afwijkingsmogelijkheden. De in de *Gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen* genoemde werkzaamheden worden uitgevoerd ter bescherming van wilde flora en fauna en in het belang van de volksgezondheid en de openbare veiligheid. Op grond hiervan biedt de Vogelrichtlijn naar mijn mening ruimte om van de verbodsbepalingen af te wijken en kan voor wat betreft de in deze Gedragscode opgenomen activiteiten onverkort vrijstelling van de verboden genoemd in de artikelen 9 tot en met 12 van de Flora- en faunawet gelden, zolang de activiteiten geen ruimtelijke inrichting en ontwikkeling betreffen als genoemd in artikel 16b, lid 1, onder d, van het Besluit.

---

¹ Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna.

² Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand.

Bovenstaande houdt in dat ten aanzien van soorten genoemd in Bijlage IV van de Habitatrichtlijn en vogels de vrijstelling alleen geldt voor bestendig beheer en onderhoud en bestendig gebruik. Zoals reeds hierboven vermeld betreffen deze activiteiten een voortzetting van een ter plaatse bestaande praktijk die regelmatig terugkeert en al langere tijd plaatsvindt zonder dat deze activiteiten in de weg hebben gestaan van de vestiging en het behoud van individuen van beschermde soorten in gebieden waar deze activiteiten plaatsvinden. Dit geldt ook voor soorten genoemd in Bijlage 1 bij het Besluit. De maatregelen genoemd in de Gedragcode zijn gericht op het voortzetten van deze praktijk op een wijze waardoor de soorten, net als in het verleden, niet in hun gebruik van deze gebieden wordt gehinderd.

Dienst Regelingen
Team Natuur

Onze referentie
TRCDR/2012/74

Beoordeling belangen

De werkzaamheden welke zijn genoemd in de *Gedragcode Flora- en faunawet voor waterschappen* worden uitgevoerd in het kader van de wettelijk opgedragen plicht van de Unie van Waterschappen. Voor alle activiteiten geldt dat zij plaatsvinden in het kader van de volksgezondheid en openbare orde en/of de bescherming van de flora- en fauna. Het beheer van natuurlijke watersystemen en de veiligheid van de inwoners tegen overstromingen is in Nederland grotendeels toebedeeld aan waterschappen. Waterschappen zorgen met betrokken en deskundige mensen lokaal en regionaal voor veilige dijken en voldoende schoon water. De bescherming van ons land tegen overstromingen is letterlijk en figuurlijk van levensbelang. Daarom onderhouden de waterschappen de dijken en duingebieden nauwgezet. Daarbij houden ze rekening met ontwikkelingen die in de toekomst de veiligheid kunnen bedreigen, zoals klimaatverandering, bodemdaling en stijging van de zeespiegel. Het waterkwaliteitsbeheer richt zich op het bereiken van bepaalde waterkwaliteitsdoelstellingen. Een belangrijk element van deze taak vormt de aanleg en exploitatie van zuiveringstechnische werken waar het afvalwater wordt gezuiverd. Daarnaast zorgen de waterschappen ervoor dat het oppervlaktewater schoon is, dat de natuur een kans krijgt en dat mensen op en langs het water kunnen recreëren. De waterschappen houden zich dagelijks bezig met beheersing van de hoeveelheid oppervlaktewater in een bepaald gebied. Door een juiste aan- en afvoer moeten overschotten en tekorten worden voorkomen. Nederland ligt in een rivierdelta. We merken het dus meteen als de waterstand stijgt. Ook als de zeespiegel stijgt, moeten we uitkijken. De waterschappen doen er alles aan om de risico's zo laag mogelijk te houden. Dat deze taken worden uitgevoerd overeenkomstig de genoemde belangen, is reeds erkend in de uitspraak van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State van 30 juni 2010, 200909427/1/H3. Gelet op het voorgaande en de onverminderde actualiteit van de naar voren gebrachte omstandigheden ben ik van oordeel dat de belangen 'bescherming van wilde flora en fauna' en 'volksgezondheid of de openbare veiligheid' zoals genoemd in artikel 2, lid 3, sub b en d, van het Besluit aanwezig zijn die de negatieve effecten op beschermde dier- en plantensoorten, die als gevolg van de uitvoering van de activiteiten zullen optreden, rechtvaardigen.

Gebruik gedragscode door derden

In paragraaf 2.3 van de gedragscode is opgenomen dat deze gedragscode het gebruik van de gedragscode door derden in het algemeen aanbeveling verdient. Dit is in overeenstemming met het idee achter de vrijstelling van verbodsbepalingen dat deze geldt wanneer aantoonbaar volgens een goedgekeurde gedragscode gewerkt wordt. Het gaat om een koppeling van een vastgelegde wijze van zorgvuldig handelen aan bepaalde situaties, niet aan bepaalde gebieden. Een ieder die werkzaamheden uitvoert die genoemd worden in de gedragscode en op grond van de hierboven genoemde belangen, kan van de gedragscode gebruik maken, zolang dit aantoonbaar en conform die code gebeurt.

Dienst Regelingen
Team Natuur

Onze referentie
TRCDR/2012/74

Verantwoordelijkheid

De gedragscode is opgesteld ten behoeve van de waterschappen. In hoofdstuk 3 zijn de verantwoordelijkheden van de waterschappen geregeld.

Afwijken van de gedragscode

In paragraaf 3.1 is opgenomen hoe van de gedragscode kan worden afgeweken. Deze gedocumenteerde motivatie dient te allen tijde beschikbaar te zijn ten behoeve van het toezicht op de naleving van de wet. Op verzoek van handhavende instanties dient hier onverwijld inzage in te worden gegeven dan wel een afschrift van te worden verstrekt. Indien niet aan de hiervoor vermelde voorwaarden is voldaan, dient op grond van artikel 75 van de Flora- en faunawet een ontheffing te worden aangevraagd.

Calamiteiten

In paragraaf 3.5 wordt aangegeven dat bij het optreden van calamiteiten sprake is van overmacht. Ik verzoek u om bij calamiteiten (indien mogelijk) een deskundige in te schakelen. De deskundige kan adviseren op welke wijze de maatregelen uitgevoerd kunnen worden zodat schade aan beschermde soorten (zo veel mogelijk) voorkomen wordt. Het is van belang dat de genomen maatregelen en de eventuele effecten op beschermde soorten goed gedocumenteerd worden.

Documentatie van de toepassing van de gedragscode

De vrijstelling van de verbodsbepalingen in de artikelen 8 tot en met 12 van de Flora- en faunawet geldt slechts als aantoonbaar wordt gehandeld conform de gedragscode. De toepassing van de gedragscode moet daarom goed gedocumenteerd worden. In de gedragscode is, op het opstellen van werkprotocollen na, niet voorzien in de wijze waarop dit moet gebeuren. Het is de verantwoordelijkheid van de gebruiker van de gedragscode om de naleving van de gedragscode goed te documenteren.

Een uniform format van verslaglegging maakt het makkelijker om aan te tonen dat in het veld volgens de gedragscode is gewerkt. Aangeraden wordt dan ook om een standaard format te ontwikkelen waarin de volgende zaken gedocumenteerd kunnen worden:

- de tijdens de inventarisatie waargenomen te beschermen soorten;
- de voorbereiding, planning en uitvoering van de activiteiten;
- de uitgevoerde mitigerende en/of compenserende maatregelen;
- meldingen ten gevolge van onderkende knelpunten na het werken met de gedragscode.

Dit format kan als bijlage bij de gedragscode gevoegd worden.

Dienst Regelingen
Team Natuur

Inventarisatie

Wijze van inventariseren en deskundigheid

Paragraaf 3.3 van de gedragscode wordt gewijd aan het inventariseren van natuurwaarden.

Onze referentie
TRCDR/2012/74

Checklist

De gedragscode dient een checklist te bevatten met soorten waar een inventarisatie zich op zou moeten richten. De gedragscode dient inzichtelijk te maken hoe deze selectie tot stand is gekomen. Gezien het feit dat ieder waterschap zijn eigen soorten kent is het niet doenlijk in de gedragscode een checklist op te nemen. Aangeraden wordt dat ieder waterschap voor zich een checklist opstelt.

Duur geldigheid gegevens

In paragraaf 3.3 is de duur van de geldigheid van de verspreidingsgegevens geregeld.

Voorzorgsmaatregelen

Wezenlijk negatieve invloed

Met een gedragscode dient door middel van zorgvuldig handelen een wezenlijk negatieve invloed op beschermde soorten te worden voorkomen. Het is de verantwoordelijkheid van de gebruiker van de gedragscode om bij elk project te beoordelen of er sprake is van een wezenlijk negatieve invloed op beschermde soorten.

Om te bepalen of er sprake is van een wezenlijk negatieve invloed, wordt aangeraden om de effecten van de activiteiten op de betreffende populatie(s) te onderzoeken. Op welk niveau (lokaal, regionaal of landelijk) deze boordeling plaats dient te vinden, hangt af van de zeldzaamheid van de soort. Daarnaast is het ook van belang of de populatie een negatief effect zelf kan voorkomen, bijvoorbeeld doordat er voldoende alternatieve leefgebieden zijn waar naar kan worden uitgeweken. Voor soorten die zich minder gemakkelijk over grotere afstanden kunnen verplaatsen, zijn de uitwijkmogelijkheden relatief gering. Bij deze soorten is dan ook eerder sprake van een wezenlijk negatieve invloed, dan bij soorten die zich over grotere afstanden kunnen verplaatsen. Verder is het van belang of een negatief effect van tijdelijke of permanente aard is. Van tijdelijke effecten kan een populatie zich over het algemeen gemakkelijker herstellen dan wanneer het om een aanhoudend negatief effect gaat. Ook de eventuele cumulatieve effecten van de werkzaamheden dienen beoordeeld te worden. Indien een project bijvoorbeeld leidt tot 'slechts' 1% populatieverlies, terwijl de cumulatie van vergelijkbare activiteiten leidt tot bijvoorbeeld 25% populatieverlies, dan is er wel degelijk sprake van wezenlijk negatieve invloed.

Of er sprake is van een wezenlijk negatieve invloed vergt een beoordeling van geval tot geval. Omdat een gedragscode juist bedoeld is om gebruikt te kunnen worden in meer gevallen, wordt aangeraden aan te geven hoe bij elk individueel project beoordeeld is of er sprake is van wezenlijk negatieve invloed op beschermde soorten.

Aangeraden wordt om voorafgaand aan de werkzaamheden voor elk project aan te geven:

- op welk schaalniveau (lokaal, regionaal, nationaal of internationaal) de te beïnvloeden populaties van de te beschermen soorten betrekking hebben;
- of er voor de te beschermen soorten voldoende uitwijkmogelijkheden zijn naar geschikte en bereikbare gebieden, buiten het gebied waar de werkzaamheden plaatsvinden;
- of de activiteit leidt tot een tijdelijk of aanhoudend negatief effect op populaties van de te beschermen soorten;
- wat de 'schade' van de voorgenomen activiteiten is en wat de relatieve bijdrage is vergeleken met vergelijkbare activiteiten in Nederland.

Op grond van deze gegevens kan – door een deskundige – beoordeeld worden of er sprake is van een wezenlijk negatieve invloed op beschermde soorten. Indien er sprake is van een wezenlijk negatieve invloed dienen er zodanige mitigerende maatregelen genomen te worden, zodat wezenlijk negatieve invloed voorkomen wordt.

Mitigerende maatregelen

In de gedragscode zijn voorzorgsmaatregelen opgenomen om (risico op) schade aan beschermde soorten te minimaliseren. Deze voorzorgsmaatregelen zijn opgenomen in hoofdstuk 4 van de gedragscode. Deze hoofdstukken worden nader onderverdeeld in (clusters van) activiteiten. Daarnaast wordt in paragraaf 3.5 aandacht besteed aan de vraag wat te doen bij onvoorziene natuurwaarden tijdens werkzaamheden.

U dient bij de uitvoering van de maatregelen rekening te houden met de voor de vaste rust- en verblijfplaats essentiële foerageergebieden, vlieg- en/of migratieroutes.

Ten aanzien van de maatregelen genoemd in de in paragrafen 4.3.2, 4.3.3 en 4.3.4. dienen te nemen maatregelen door een deskundige te worden opgesteld en gedocumenteerd.

Alle documentatie dient 2 jaar op een centrale plaats bij het betreffende waterschap gearhiveerd te worden.

De voorzorgsmaatregelen in de gedragscode zijn minimumnormen voor zorgvuldig handelen, waar de gebruiker van de gedragscode zich in ieder geval aan moet houden. Waar in de gedragscode echter staat "zo veel mogelijk", "in redelijkheid" of "in beginsel", beschouw ik de daar beschreven voorzorgsmaatregel als de concreet na te leven gedragsregel.

Ecologisch werkprotocol

De gedragscode is opgesteld voor alle waterschappen. Elk waterschap verbindt zich door een besluit van het bestuur om de gedragscode na te leven. In de gedragscode staat dat een waterschap aparte protocollen opstelt voor soorten waarvoor dat waterschap, gezien de verspreiding en afhankelijkheid van het water(beheer)stelsel, een bijzondere verantwoordelijkheid heeft.

Dienst Regelingen
Team Natuur

Onze referentie
TRCDR/2012/74

Op die manier wordt naar mijn oordeel, door op lokaal niveau soortspecifieke voorzorgsmaatregelen te nemen, aanvullend op de minimumnormen, wezenlijke invloed op beschermde soorten voorkomen. Daarbij dient te worden aangetekend dat de protocollen alleen onder de reikwijdte van de goedkeuring vallen, als ze zijn (mede)opgesteld door een ecologische deskundige met kennis van de betreffende soorten.

Dienst Regelingen
Team Natuur

Onze referentie
TRCDR/2012/74

Natuurkalender

In de gedragscode wordt gebruik gemaakt van (natuur)kalenders. Ik wil benadrukken dat een natuurkalender een hulpmiddel is voor de planning van werkzaamheden, ten behoeve van het minimaliseren van eventuele verstoring van flora en fauna. De aangegeven gunstige en ongunstige perioden staan daarom niet vast, maar zijn richtlijnen. Actieve perioden van bepaalde soorten kunnen verschillen. De natuurkalenders kunnen daarom slechts een indicatie geven.

Vogels

Ten aanzien van vogels dient u gedurende de werkzaamheden rekening te houden met het broedseizoen. Ik wijs u erop dat voor het broedseizoen geen standaardperiode wordt gehanteerd in het kader van de Flora- en faunawet. Van belang is of een broedgeval aan de orde is, ongeacht de periode. U mag in dat geval geen werkzaamheden verrichten. Voorts wijs ik u erop dat verblijfplaatsen van vogels die hun nestplaats en de directe omgeving daarvan het hele jaar als vaste rust- en verblijfplaats gebruiken, jaarrond zijn beschermd.

Slechts een beperkt aantal soorten bewoont het nest permanent of keert jaar in jaar uit terug naar hetzelfde nest. De meeste vogels maken elk broedseizoen een nieuw nest of zijn in staat om een nieuw nest te maken. Dergelijke nesten voor éénmalig gebruik genieten de bescherming van artikel 11 van de Flora- en faunawet slechts gedurende de periode dat deze nesten in gebruik zijn. Als wordt gewerkt buiten het broedseizoen of maatregelen worden getroffen die moeten voorkomen dat vogels zich gedurende het broedseizoen op de bouwplaats vestigen, is voor deze soorten geen ontheffing nodig.

Om rekening te kunnen houden met de actuele gevoelige perioden van soorten die voorkomen in het werkgebied, verzoek ik u om een deskundige te betrekken bij de planning en uitvoering van de werkzaamheden.

Beoordeling

Benutting of economisch gewin

Naar mijn oordeel vindt er bij de werkzaamheden die genoemd worden in de gedragscode geen benutting of economisch gewin plaats ten aanzien van beschermde soorten.

Zorgvuldig handelen

Naar mijn oordeel wordt door het nemen van de in de gedragscode genoemde voorzorgsmaatregelen zorgvuldig gehandeld. Er wordt op passende wijze gewaarborgd dat wezenlijk negatieve invloed op beschermde soorten wordt voorkomen.

Gunstige staat van instandhouding en andere bevredigende oplossing

In het kader van de goedkeuring van de gedragscode is aan de orde of er zorgvuldig wordt gehandeld en of er geen benutting of economisch gewin plaatsvindt ten aanzien van beschermde soorten. Bij een correcte naleving van de gedragscode is gewaarborgd dat de betreffende maatregelen geen wezenlijke invloed kunnen hebben op soorten. De gebruiker van de gedragscode maakt immers ter zake een beoordeling door invulling van de checklist of het opstellen van een werkprotocol.

Vervolgens worden de voorzorgsmaatregelen daarop afgestemd. De gunstige staat van instandhouding van de soorten wordt daarmee gewaarborgd. In de fase van planning van werkzaamheden dient rekening te worden gehouden met de vraag of er een andere bevredigende oplossing bestaat voor de werkzaamheden. Ik verzoek u dan ook om dit aspect in een vroeg stadium van de planvorming te beoordelen en om de besluitvorming hieromtrent te documenteren.

Dienst Regelingen
Team Natuur

Onze referentie
TRCDR/2012/74

Zorgplicht

Ik wil u er op wijzen dat voor alle soorten de zorgplicht ex artikel 2 van de Flora- en faunawet geldt. Deze zorgplicht is van toepassing op zowel beschermde als onbeschermde dier- en plantensoorten, ongeacht vrijstelling op grond van een goedgekeurde gedragscode. De zorgplicht schrijft voor dat u zoveel als redelijkerwijs mogelijk is schade aan dier- en plantensoorten voorkomt en, voor zover dat niet mogelijk is, aangerichte schade herstelt.

Conclusie

Gezien bovenstaande overwegingen en met inachtneming van de aanvullingen en aanpassingen, ben ik van mening dat de gedragscode een werkwijze voorschrijft die voldoet aan de vereisten in artikel 16c van het Besluit.

Derhalve keur ik de *Gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen* goed.

Beperkingen van de gedragscode

De vrijstelling op basis van deze goedkeuring geldt overigens alleen voor die werkzaamheden en die soorten waarvoor in de gedragscode voorzorgsmaatregelen zijn opgenomen.

Als u voor het uitvoeren van uw maatregelen soorten moet verplaatsen is dat geen overtreding van artikel 13, lid 1, van de Flora- en faunawet. Het is namelijk niet uw bedoeling de soorten (definitief) aan de natuur te onttrekken.

Het is toegestaan om soorten te verplaatsen uit de directe gevarenzone naar een vergelijkbare habitat in de directe omgeving.

Dit geldt uitdrukkelijk niet voor vleermuizen, muizen en vogels. Dit houdt verband met de stressgevoeligheid van deze dieren. Bij het vangen kunnen ze makkelijk door stress overlijden. Het vangen en verplaatsten moet gebeuren binnen de daarvoor benodigde tijd. Voorwaarde is dat u de soorten in één keer verplaatst, zonder onnodig oponthoud. Voor het tijdelijk ergens anders onderbrengen van dieren of planten heeft u wel ontheffing nodig, omdat de soorten dan niet direct worden vrijgelaten in de omgeving.

De zorgplicht van artikel 2 van de Flora- en faunawet is ook in dergelijke gevallen van toepassing. Het verplaatsen moet dan ook gebeuren buiten de kwetsbare perioden van de betreffende soort. Omdat de dieren en planten worden teruggeplaatst binnen de directe omgeving van hun verspreidingsgebied, is ook ontheffing van artikel 14 van de Flora- en faunawet niet aan de orde. Het betreft hier geen uitzetten van dieren of planten in de zin van de wet. Voor het tijdelijk ergens anders onderbrengen van dieren of planten heeft u wel ontheffing nodig, omdat de soorten dan niet direct worden vrijgelaten in de omgeving.

Dienst Regelingen
Team Natuur

Onze referentie
TRCDR/2012/74

Een goedgekeurde gedragscode op grond van de Flora- en faunawet treedt niet in de plaats van een passende beoordeling met betrekking tot de instandhouding van habitats (gebiedsaspect) die mogelijk aan de orde is indien de voorgenomen werkzaamheden plaats vinden in of in de nabijheid van een Habitatrichtlijngebied of een Vogelrichtlijngebied. Ook is een goedgekeurde gedragscode geen indicatie voor de uitkomst van een eventuele toets Vogelrichtlijn en/of Habitatrichtlijn. Het soortenaspect - inclusief bijlage IV van de Habitatrichtlijn - is een onderwerp van de Flora- en faunawet, terwijl het gebiedsaspect expliciet aan de orde is bij de passende beoordeling conform Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn. Het gebiedsaspect van voornoemde Europese richtlijnen is geregeld in de Natuurbeschermingswet 1998. Het bevoegde gezag voor het aanvragen van een vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 zijn de gedeputeerde staten van de provincie waar het project wordt uitgevoerd.

Duur geldigheid van de gedragscode en evaluatie

De goedkeuring geldt voor een periode van vijf jaar. Op basis van een door de Unie van Waterschappen uitgevoerde evaluatie van de doeltreffendheid en werkbaarheid van de gedragscode, zal de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie na die periode een besluit nemen over verlenging van de goedkeuring. Vanuit ecologisch perspectief is vooral de vraag relevant of de uitgevoerde maatregelen het gewenste effect gehad hebben op de beschermde soorten. Ik verzoek u daarom om de populatie(s) van de beschermde soorten en de effectiviteit van de uitgevoerde maatregelen te laten monitoren door een deskundige.

Op grond van artikel 16c, lid 2, van het Besluit kan het goedkeuringsbesluit worden ingetrokken indien naar het oordeel van de minister van EL&I de instandhouding van de soorten, bedoeld in artikel 16b, lid 2, onderdeel b, of de trend in de staat van instandhouding van deze soorten daartoe noodzaakt.

Beroepschrift

Binnen zes weken na de dag waarop dit besluit is gepubliceerd kunnen belanghebbenden een beroepschrift indienen bij de sector bestuursrecht van de rechtbank binnen het rechtsgebied waarvan de indiener van het beroepschrift zijn woonplaats in Nederland heeft.

dr. Henk Bleker
Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie

Dienst Regelingen
Team Natuur

Onze referentie
TRCDR/2012/74